

**SURİYE İÇ SAVAŞININ DİNAMİKLERİ VE KORUMA
SORUMLULUĞU DOKTRİNİ ÇERÇEVESİNDE
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA
YAKLAŞIMI**

FARUK YURDAKUL

MEF ÜNİVERSİTESİ

MAYIS 2023

MEF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE STRATEJİ ÇALIŞMALARI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SURİYE İÇ SAVAŞININ DİNAMİKLERİ VE KORUMA
SORUMLULUĞU DOKTRİNİ ÇERÇEVESİNDE
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA
YAKLAŞIMI

Faruk YURDAKUL

ORCID No: 0000-0002-5298-7244

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yüksel YALOVA

MAYIS 2023

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

İsim ve Soyisim: Faruk YURDAKUL

İmza:

ÖZET

SURİYE İÇ SAVAŞININ DİNAMİKLERİ VE KORUMA SORUMLULUĞU DOKTRİNİ ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA YAKLAŞIMI

Faruk YURDAKUL

Uluslararası Güvenlik ve Strateji Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yüksel YALOVA

Mayıs 2023, 59 Sayfa

Bu tez, Suriye İç Savaşı'nın dinamiklerini ve Avrupa Birliği'nin (AB) müdahalesini Koruma Sorumluluğu (R2P) ilkesi perspektifinden incelemektedir. Çalışmada, iç savaşa giden süreçte Arap Baharı'nın ortaya çıkışı ve bölge üzerindeki etkisi, özellikle Arap kültürü ve ayaklanmaları körükleyen faktörler incelenmektedir.

Araştırma, Esad rejimi, IŞİD gibi aşırılık yanlısı grupların ortaya çıkışı ve PKK/SDG/YPG gibi Kürt grupların katılımı gibi kilit dönemleri vurgulayarak, Suriye İç Savaşı'nın barışçıl protestolardan bugünkü durumuna evriminin izini sürmektedir. Tez aynı zamanda hem Türk hukukunda hem de uluslararası hukuk ve AB'ye göre terörizmin tanımlarını ve özelliklerini incelemektedir. Savaşın sonuçları ve mevcut durum değerlendirilmektedir.

Çalışma ayrıca Koruma Sorumluluğu kavramını ve bu kavramın büyük ölçekli insan hakları ihlallerinin önlenmesindeki uygulamalarını incelemektedir. AB'nin yapısı, temel değerleri ve uluslararası sistemdeki rolü hakkında genel bir bakış sunmaktadır. Bu tez, AB'nin Suriye İç Savaşı'na müdahil olma sürecini, savaşın sonuçlarının AB üzerindeki etkisini de dikkate alarak analiz etmektedir. AB'nin çatışmaya nasıl taraf olduğunu incelemekte, müdahil olmasının sonuçlarını değerlendirmekte ve AB'nin Suriye'deki dış politika hedeflerine ulaşması için öneriler sunmaktadır.

Sonuç olarak, AB'nin Suriye İç Savaşı'nda Koruma Sorumluluğu'nu uygulamasının önemli zorluklar ve kısıtlamalarla karşı karşıya olduğu açıktır. Farklı ulusal çıkarlar, karmaşık karar alma mekanizmaları, değişen demografik yapı, yükselen muhafazakâr ve faşist duygular ve Türkiye ile iş birliğindeki zorluklar başlıca

engeller arasındadır. Bu tezde, Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin AB içindeki etkinliğini artırmak için müdahale kabiliyetlerinin geliştirilmesi, söylem ve eylem arasındaki uçurumun kapatılması, üye devletler arasında birliğin teşvik edilmesi ve çatışmaların temel nedenlerinin ele alınması gibi adımlar önerilmektedir.

Genel olarak bu araştırma, Suriye İç Savaşı'nın ve AB'nin Koruma Sorumluluğu ilkesi çerçevesindeki müdahalesinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. AB'nin karşılaştığı karmaşıklıkları ve kısıtlamaları vurgulamakta ve AB'nin Suriye'de insan haklarını koruma ve dış politika hedeflerini ilerletme konusunda daha etkili bir aktör olması için tavsiyeler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Koruma Sorumluluğu, R2P, AB, İnsan Hakları, Suriye İç Savaşı.

Bilim Dalı Sayısal kodu: 114111

ABSTRACT

THE DYNAMICS OF THE SYRIAN CIVIL WAR AND THE APPROACH OF THE EUROPEAN UNION TO THE SYRIAN CIVIL WAR WITHIN THE FRAMEWORK OF THE RESPONSIBILITY TO PROTECT

Faruk YURDAKUL

International Security and Strategy Studies Master's Program with Thesis

Thesis Advisor: Prof. Dr. Yüksel YALOVA

May 2023, 59 Pages

This study analyzes the intricacies of the Syrian Civil War and the involvement of the European Union (EU) through the perspective of the Responsibility to Protect (R2P) doctrine. In the study, the emergence of the Arab Spring in the process leading to the civil war and its impact on the region, especially the Arab culture and the factors that fueled the uprisings are examined. The text proceeds to explore the genesis of the Arab Spring and its ramifications for the area, particularly the Arab civilization and the catalysts that propelled the revolts. This study charts the progression of the Syrian Civil War from its initial nonviolent demonstrations to its present state, with a focus on significant phases such as the Assad administration, the emergence of extremist factions such as Daesh, and the participation of Kurdish organizations such as the PKK, SDG, and YPG. The thesis delves into an examination of the definitions and attributes of terrorism as outlined in Turkish legislation as well as in international law and the European Union. An evaluation is conducted of the ramifications of the war and the present state of affairs. The present study delves into the notion of "responsibility to protect" and its implementation in averting extensive human rights transgressions. The text furnishes a comprehensive outline of the European Union's framework, fundamental principles, and function within the global arena. This thesis examines the extent of the European Union's participation in the Syrian Civil War while considering the ramifications of the conflict's aftermath for the EU. This study analyzes the process by when the European Union (EU) became a participant in the Syrian conflict, assesses the consequences of its intervention, and provides recommendations for the EU to attain its foreign policy objectives in Syria. Based on the aforementioned conclusion, it is apparent that the European Union's execution of the Responsibility to Protect (R2P) principle in the context of the Syrian Civil War is confronted with noteworthy obstacles and constraints. The primary impediments include divergent

national interests, intricate decision-making processes, shifting demographics, increasing conservative and fascist ideologies, and challenges in collaborating with Turkey. The thesis posits a series of measures aimed at augmenting the efficacy of the Responsibility to Protect (R2P) doctrine within the European Union (EU). These measures include the cultivation of intervention capabilities, the reconciliation of the disparity between verbal commitments and practical implementation, the promotion of solidarity among member states, and the resolution of the underlying causes of conflicts. In general, this study enhances comprehension of the Syrian Civil War and the European Union's involvement in accordance with the Responsibility to Protect doctrine. The text sheds light on the intricate and restrictive circumstances encountered by the European Union and puts forward suggestions for the EU to enhance its efficacy as a participant in safeguarding human rights and promoting its foreign policy goals in Syria.

Keywords: Responsibility to Protect, R2P, EU, Human Rights, Syrian Civil War.

Science Numerical Code: 114111

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2. SURIYE İÇ SAVAŞINA GİDEN TARİHSEL SÜREÇ	6
2.1 Bağımsızlığından 2011 Yılına Kadar Suriye Tarihi	6
2.1.2 Bağımsızlığından 1963'e kadarki süreç	6
2.1.3 Esad Rejimi (1963-2011)	7
3. ARAP BAHARI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE ARAP KÜLTÜRÜNE GENEL BAKIŞ	10
3.1 Arap Baharı'nın Ortaya Çıkış Nedenleri ve Dinamikleri	10
3.2 Arap Baharının İlham Olması ve Arap Dünyasına Yayılması	10
4. SURIYE İÇ SAVAŞI	12
4.1 Suriye İç Savaşı'na Giden Süreç	12
4.2 Savaşa Dahil Olan Diğer Aktörler	14
4.2.1 İran	14
4.2.2 Rusya	15
4.2.3 İsrail	16
4.3 Türkiye'nin Bölgedeki Kontrolü	19
4.4 ABD Kontrolü Altındaki Doğu Suriye ve Terörizm Kavramı	20
4.4.1 Terörizmin Tanımı	21
4.4.1.1 Türk Kanunlarında Terörizmin Tanımı	22
4.4.1.2 Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliği'ne Göre Terörizmin Tanımları	22
4.4.1.3 Genişletilmiş Terörizm Tanımı ve Terörizmin Karakteristik Özellikleri	23
4.4.2 PYD/YPG	23
5. KORUMA SORUMLULUĞU DOKTRİNİ BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURIYE İÇ SAVAŞINA YÖNELİK POLİTİKASI	25
5.1 Koruma Sorumluluğu Doktrini	26
5.2 Koruma Sorumluluğu Doktrini Bağlamında Avrupa Birliği'nin Suriye İç Savaşı'na	

Yönelik Politikası	41
5.2.1 Koruma Sorumluluğu Doktrini ve Avrupa Birliği	42
5.2.2 Koruma Sorumluluğu Doktrininin Suriye İç Savaşı'na Yansıması.....	46
5.2.3 Avrupa Birliği'nin Koruma Sorumluluğu Doktrini ile Suriye'deki Durumu....	48
SONUÇ VE ÖNERİLER	51
KAYNAKÇA	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AfB	: Afrika Birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
ICISS	: International Commission on Intervention and State Sovereignty (Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu)
ISAF	: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü)
IFOR	: Implementation Force (Uygulama Gücü)
KFOR	: Kosovo Force (Kosova Gücü)
KSD	: Koruma Sorumluluğu Doktrini
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması)
NRF	: NATO Response Force (NATO Mukabele Kuvveti)
OAS	: Organization of American States (Amerikan Devletleri Örgütü)
OHCHR	: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
SDG	: Suriye Demokratik Güçleri
SFOR	: Stabilization Force (İstikrar Gücü)
SUK	: Suriye Ulusal Koalisyonu
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milleler Kalkınma Programı)
UNICEF	: The United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)

GİRİŞ

İnsan hakları ihlalleri, ırk ayrımcılığı, cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, soykırım eylemleri ve hatta savaş döneminde yapılan suçlar gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. 138. ve 139. paragraflar altında Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde KSD' nin kabul edilmesinden bu yana neredeyse 15 yıl geçmiş olmasına rağmen, bu ilkeyi uygulamak tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

20. yüzyılda, "koruma sorumluluğu" kavramı, insan hakları koruma çabasının bir parçası olarak adaletli savaş kavramını insani müdahaleye dahil etti. Tunus'ta başlayan Arap Baharı, daha sonra birçok ülkeye yayıldı. Suriye ve Libya'daki hükümet karşıtı hareketler ve ayaklanmalar sonunda iç savaşa dönüştü. Libya'da insani bir müdahale yapılmış olsa da, Suriye için de aynı şey söylenemez. Suriye'de bu doktrinin uygulanamaması ve beraberinde yaşananlar, uluslararası toplumun uzun yıllarca gündeminde olmuş olup Suriye'yi bu konuda daha derinlemesine analiz edip araştırmaya itmiştir.

İlk olarak bu tezin amacı, AB'nin ve uluslararası toplumun KSD' yi neden uygulamadığını araştırmaktır. Bunu incelemek için seçilen durum, halihazırda ilk yıllardaki kadar şiddetli gelişmeler yaşanmasa da devam eden Suriye çatışması olmuştur. Suriye'nin seçilmenin nedeni, mevcut insani krizin, KSD'nin uygulamasının eksikliklerini yaşanan gelişmeler sebebiyle tam anlamıyla ortaya koymasıdır.

Suriye İç Savaşı'nın Dinamikleri ve Koruma Sorumluluğu Doktrini çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Suriye İç Savaşına Yaklaşımı değerlendirilirken 2011 yılında başlayan barışçıl protestoların yanı sıra, olayların tarihsel açıdan kronolojik bir şekilde değerlendirilmesi, yaşanan olaylarının temellerinin incelenmesi, iç savaşa giden yolda Suriye'de devlet ve halkın sosyolojik olarak olaylara bakış açısı ve Suriye'nin karar mekanizmasında bulunan ve devletin ana unsurlarını şekillendiren aktörlerin iç savaşa bakış açıları ve çıkar çatışmaları; 2011 yılından günümüze kadar çok farklı ve akışkan bir değişime uğrayarak ve yarattığı problemlerin uluslararası boyuta erişmesiyle, uluslararası sistemdeki başat aktörlerin iç savaşa müdahalesi ve uluslararası sistemde bir başat aktör olan Avrupa Birliği'nin aldığı veya alacağı önlemlerin kapsamlı bir şekilde analiz edilmesini; analiz edilirken Suriye halkının,

yönetiminin ve genel olarak Orta Doğu'yu çevreleyen ve yüzyıllardır şekillendiren diğer etmenlerin değerlendirmelerinin objektifliği, Avrupa Birliği'nin Koruma Sorumluluğu Doktrini ile sorumluluk ve hareket kabiliyetini çizeceği çerçevede hayati bir öneme sahiptir.

Bu çalışmanın ana hedefleri;

-Suriye İç Savaşı'nın dinamiklerinin ve aktörlerinin, tarihsel ve objektif bir şekilde analizi ile, bütün etmenlerin savaştaki durumlarını belirlemek,

- Uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği nezdinde bölgesel şartlar da göz önünde bulundurularak ortaya çıkan/çıkabilecek bir terörist aktör/terör tehdidi unsurun/unsurların ana özelliklerini tespit etmek,

-İnsan hakları ve demokrasi gibi Batı kökenli ama evrensel olarak kabul gören değerlerin savunulmasında Avrupa Birliği'nin rolünü tartışmak ve

-Avrupa Birliği'nin bir başat aktör olarak, uluslararası sistemde, uluslararası hukuka dayandırdığı Suriye İç Savaşı'na olan müdahalesini incelemek, Koruma Sorumluluğu Doktrini'nin Suriye İç Savaşı'nda ne ölçüde uygulanabildiği ve ne ölçüde başarılı olduğunu analiz etmektir.

Analizler ortaya konarken kullanılan tarihsel süreç ve savaşa giden yolun evrimleşmesinde önemli olan etkenler, sırasıyla ve temelleriyle detaylı olarak çalışmada belirtilmiş olup şu şekilde listelenmiştir;

-İlk bölümde koruma sorumluluğunun kavram olarak ortaya çıkışı, beraberindeki eleştirel düşünceler ve bu kavramın tartışıldığı yöntem ifade edilip, çalışmaya bir ön hazırlık oluşturulmuştur.

-İkinci bölümde Suriye'nin kuruluşundan 2011 tarihindeki ilk gösterilere kadar olan tarihsel süreçte yaşananlar iki alt başlıkta incelenip temel olaylara değinilmiştir.

-Üçüncü bölümde olaylara sonradan bağlantı kurulacak şekilde ikinci bölümde Arap Baharının ortaya çıkışı Arap-İslam kültürü çerçevesinde analiz edilmiş ve diğer ülkelere yayılmasına değinilmiştir.

-Dördüncü bölümde 2011-2023 arasında Suriye İç Savaşı, protestoların başlamasından günümüze kadar ele alınmıştır. 2011-2023 arası savaşın temel aktörlerin ortaya çıkması ile dinamikleri incelenmiştir; 15 Mart 2011 Esad ve Muhaliflerin çatışmaları, 2013 yılında Selefi ve Cihatçı grupların ortaya çıkmaları, 2015 yılında PKK'nın Suriye İç Savaşına dahil olması savaşın önemli noktalarıdır. Ayrıca terörizmin tanımına da değinilmiştir.

-Beşinci bölüm Koruma Sorumluluğu Doktrini hakkındadır. Doktrinin açıklanması ve uluslararası sistemde uygulanışını içerir. Tarihsel süreçte Avrupa Birliği'nin savaşa doğrudan ve dolaylı müdahalesi anlatılmıştır. Koruma Sorumluluğu Doktrini'nin İç Savaş dinamikleriyle birleşmesi ve Avrupa Birliği'nin meşrulaştırdığı dahil olma sürecinin nasıl işlediği, ne kadar dahil olabildiği ve İç Savaş'ın günümüze kadar olan sonuçlarının Avrupa Birliği'ne olan etkilerini içerir. Avrupa Birliği açısından olayların değerlendirilmesinin objektifliği ve doğruluğu, bununla beraber hatalarının analizleri ve alabileceği politik hamlelere değinilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Koruma sorumluluğu” kavramı, 20. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen insan hakları ihlalleri ve soykırımlar gibi vahşet olaylarına dayanmaktadır. Bu doktrin, insan haklarını korumak için yeterli bir yapıyı kurmayı amaçlarken, ulusların kendi bağımsızlığını ihlal etmekten ya da küresel uyum için bir tehdit oluşturmaktan kaçınır. Bu çerçeve, ulusların kendi halklarının güvenliğini garanti etme yükümlülüklerine ve diğer ülkelerde yaşayan halkları da korumaya odaklanarak, küresel toplumu insan haklarının evrensel ölçekte uygulanmasına teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Koruma Sorumluluğu doktrini, uluslararası hukuk ve insan hakları alanında temel bir ilkedir. Bu doktrin, devletlerin hem kendi vatandaşlarının hem de yabancı ülkelerin güvenliğini garanti etmeleri ve koruması ile ilgilidir. Bu çerçevede doktrinin temel ilkeleri olan “koruma” ve “sorumluluk” kavramlarına odaklanılmaktadır.

"Koruma" kavramı, insanların fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan zararlardan korunmasını ifade eder. Koruma, devletin görevlerinden biridir ve devlet, vatandaşlarının yaşam hakkını, özgürlüklerini, güvenliğini ve insanlık onurunu korumakla sorumludur. Bu koruma, içerideki insan hakları ihlallerine karşı tedbirler olarak ve dışarıda başka ülkelerdeki insan hakları ihlallerine karşı duyarlılık göstererek gerçekleştirilir.

Sorumluluk kavramı, devletin koruma görevini yerine getirme yükümlülüğüne aittir. Uluslararası toplumun üyelerinin, devletlerin egemenliklerinden kaynaklanan haklara ek olarak belirli yükümlülükler vardır. Bu kapsamda yer alan yükümlülükler, mevcut nüfusun yaşam hakkını korumak, insan haklarına aykırı koşullara müdahale etmek, saldırıyı ve çatışmayı önlemek, huzur ve barışı teşvik etmek ve küresel toplumun diğer bileşenleriyle iş birliği yapmak anlamına gelir.

Bu bölüm, koruma sorumluluğunu kavramını ortaya koyan koşulları, kavramsal doğumunu ve sonraki evrimsel yörüngesini açıklama birlikte bu çalışma; kavramı çevreleyen siyasi, yasal ve etik tartışmalara, uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanlarında yorumlanmasını ve uygulanmasını da ifade etmektedir. Bu kavrama çeşitli disiplinlerle farklı bakış açılarından yaklaşılabilir olsa da bu çalışmanın

oluşturulmasında siyasi süreçlerin dinamiklerine ve küresel siyasetle olan etkileşimleriyle ifade edilmeye çalışılmıştır.

2005 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi'nde koruma sorumluluğu konusunu ele aldı. Tüm ye devletlerin kabul, özellikle insani müdahalenin yeni kavramına ilişkin kurumsallaşma sürecinde önemli bir adımdır. Ancak bu yaklaşımın, önceki insani müdahale yaklaşımlarından farkı ve uluslararası ceza hukukunda yerinin yanı sıra egemenlik, sorumluluklar ve sınırlılıklar ilgili devam eden tartışmalarla ilgili sorular ortaya çıkarmaktadır.

Mesela; Koruma Sorumluluğu'nun uygulanabilmesi için gerekli ve yeterli durumun oluşup oluşmadığına kim karar verecek? Kitlemel vahşet olarak değerlendirilmesine nasıl karar verilecek? Uygulanacak müdahalenin orantısallığı hangi kurum veya kuruluşlarca belirlenecek? Gibi soruların yanı sıra uygulanacak olan yöntemin uygunluğuna kimin karar vereceği ve de Güvenlik Konseyi'nin etken olamadığı durumda ne olacağı, doktrinin uygulanmasında büyük önem teşkil etmektedir.

Güvenlik Konseyi'nin bu normun uygulanması üzerindeki etkisi, sınırlamaları ve potansiyel kısıtlamaları da tartışma konusu olmuştur. Buna ek olarak, bölgesel kuruluşların ve ülkelerin rolü, daha geniş tartışma çerçevesinde önemli bir bakış açısıdır.

Bu alışma da belirtilen bu sorular ve tartışmalardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Çalışmanın ana hedefleri de bir önceki giriş bölümünde detaylıca belirtilmiştir.

2. SURIYE İÇ SAVAŞINA GİDEN TARİHSEL SÜREÇ

2.1 Bağımsızlığından 2011 Yılına Kadar Suriye Tarihi

2.1.2 Bağımsızlığından 1963'e kadarki süreç

Bir zamanlar bir Osmanlı İmparatorluğu toprağı olan Suriye, imparatorluğun çökmesinden sonra dönemin iki süper gücü olan Birleşik Krallık ve Fransa'nın Ortadoğı coğrafyasında manda ve himayesini uyguladığı yerlerden biri olmuştur. Öyle ki Ortadoğı'da halen karışıklıkların olmasına sebebiyet veren bu durumun ta kendisidir. Petrol zengini olan bu coğrafya 1920 San Remo Konferansı'nda alınan kararla Birleşik Krallık ve Fransa'nın mandası haline gelmiştir.

Mandaların yönetimi konusunda hem Birleşik Krallık hem Fransa'nın uyguladığı böl, parçala ve yönet (divide and rule) politikası Ortadoğı coğrafyasının kaderini bugünkü haline sürüklemiştir. Bu politika uygulanırken coğrafyada yıllardır süregelen etnik, dini ve kültürel unsurlar dikkate alınmamıştır. Mandalar suni bir şekilde bölünmüştür. Bu durum bölgesel parçalanmalara ve günümüzdeki Ortadoğı problemlerine yol açmıştır.

Bir Fransız mandası olan Suriye'de de sınırların çizilmesi aynı şekilde olmuştur. Ancak Suriye toprakları içerisinde Fransa'nın planladığı bir eyalet sistemi vardı. Bu eyalet sistemine göre Suriye topraklarında mezhepsel farklılığa dayanarak 3 ayrı eyalet kurulacak ve merkezi yönetime bağılı olacaktı. Bu eyaletler, Alevilerin çoğunlukta olduğu kuzeyde bir Alevi yönetimi, Dürzilerin çoğunlukta olduğu güneyde Dürzi yönetimi ve merkezde ise Sünni yönetimi olarak ayrılmaktadır. Parçalama siyaseti ile Fransa'nın manda yönetimi kolaylaşmaktaydı. Bu nedenle Fransa manda topraklarını kendi çıkarlarını kolaylaştıracak şekilde yönetmiş ve yönettiği topraklardaki yeraltı zenginliklerinden yararlanmıştı. Ekonomik ve siyasi olarak bu duruma göz yummak istemeyen bir grup Suriyelinin isyan çıkarması ve bölgedeki Fransız güçlerin buna sert karşılık vermesi gibi durumlar bölgede karışıklığa yol açtı. Bu karışıklık sonrası Suriye ve Fransa arasında bağımsızlık antlaşmaları imzalandı. Ancak birtakım gelişmeler yüzünden antlaşma yürürlüğe giremedi (Panayiotides, 2020).

II. Dünya Savaşı ile birlikte tüm dünyada olduğu gibi Ortadoğu'da da değişimler yaşanmış ve manda hükümetler yerini seçimlerle başa gelen demokratik hükümetlere bırakmıştır. Suriye'deki 1943 seçimleri de bunlara örnektir. Vatan Kitlesinin iktidarı ve ABD'nin baskısıyla bölgedeki Fransız kuvvetler Suriye'yi boşaltmışlardır. Böylece ülke demokratik ve cumhuriyetçi bir hükümetin eline geçmiştir.

Suriye toprakları bağımsızlığından 1960'lara kadar siyasi çalkantılara maruz kaldı. Ortadoğu'da Siyonist bir devlet kurulmasına karşı Filistin'in işgaline katılan Suriye gerek bölgedeki Arap-İsrail karışıklığı gerekse iç siyasi ve ekonomik karışıklıkları yüzünden devlet yapısında darbeler yaşandı. Arap dünyasında ilk askeri darbe olarak da tanımlanan Suriye darbesi buna örnektir. Dönemin önemli aktörlerinden Mısır Cumhurbaşkanı Nasır ile yükselen Arap milliyetçiliği Suriye'ye de yansımış ve toplumda milliyetçi-sosyalist hareketler için zemin oluşturmuştur.

Nasır ile birlikte artan Arap milliyetçiliği Mısır ve Suriye'yi birleştirip bir Arap Cumhuriyeti kurmaya kadar götürdü. Bu kararın açıklanmasıyla birlikte Suriye'de siyasi faaliyetlerin durdurulması ve kuraklığın getirdiği ekonomik sıkıntılar bir askeri darbeye daha şahit oldu. Baasçı subayların gizlice kurduğu askeri komite tarafından 1961 yılında gerçekleştirilen bu darbe ile Suriye, Mısır ile kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden ayrıldı.

2.1.3 Esad Rejimi (1963-2011)

1961 darbesinden sonra ülke içindeki siyasi istikrarsızlık bir başka darbeye daha yol açtı. 1963 darbesi bu istikrarsızlığın sonucu olarak Arap Sosyalist Baas Partisi üyeleri tarafından hükümet ele geçirildi. 1961 ve 1963 darbelerinde yer alan Hafız Esad Baas partisinin askeri kanadında yer almaktaydı. 63 Darbesi ile daha önce ihraç edildiği Suriye Silahlı Kuvvetleri'ne binbaşı rütbesiyle geri döndü. 1966 yılında ise Savunma Bakanı oldu. Hafız Esad'ın askeriyeden siyasete geçmesi ise yine bir darbe ile olmuştur. 1970 tarihinde yapılan darbe ile iktidarı ele geçiren Esad, bir sene sonra halk oylamasıyla devlet başkanı olarak seçildi. Ülke yönetimi ile birlikte Baas Partisi genel başkanlığını da almıştır. Hafız Esad Suriye dış politikası konusunda önce diğer Arap devletleri daha sonra ise İsrail ve SSCB ile olan ilişkilerin Suriye lehine olmasına özen göstermiştir.

Hafız Esad yönetimi devraldıktan sonra iktidarı sağlamlaştırmak için Suriye'ye özgü bir Başkanlık modeli geliştirmiş ve bunu rejim haline getirmiştir. Hafız Esad, Nusayri (Arap-Alevi) kökenli olduğu için kurduğu rejimin askeri gücünü Nusayri askeri gücüyle kurmuş, Sünni bir muhalefet olmaması için önlemlerini almıştır. Bu iki durum ile birlikte rejim istikrarı sağlanmıştır. Hafız Esad, rejimi boyunca Suriye'nin Arap dünyasında bir yer edinebilmesi için uğraşmış, önemli kurumlara Nusayri kökenli (genellikle kendi ailesinden) atamalar yapmış, iktidarını güçlendirmek için kurumlar içerisinde değişikliğe gitmiştir (Lund, How Assad's Enemies Gave Up on the Syrian Opposition, 2017).

Esad'ın hiyerarşisinde Baas Partisi ve Nusayriilerin desteğini alan Suriye ordusu çok büyük önem arz etmektedir. Hafız Esad, ekonomik ve siyasal problemler yüzünden sürekli askeri darbelerin yaşandığı Suriye devletini istikrarlı, siyasal sorunların çözüldüğü, devlet otoritesinin güçlendiği ve bölgesel olarak da güçlü olan bir Suriye devletine dönüştürmüştür. Hafız Esad'ın kurmuş olduğu rejim teorik olarak çok partili bir yönetim olarak tanımlanmaktadır ancak onun ölümünden sonra oğlu Beşar Esad'ın başkanlığa geçmesi bunun yalnızca teoride kaldığını ispatlamaktadır. Beşar Esad'ın iktidara gelebilmesi için anayasanın değiştirilmesi monarşik bir başkanlık sistemi olgusu Suriye Arap Cumhuriyeti'ni tanımlamak için daha doğru olacaktır.

Hafız Esad'ın ölümüyle birlikte yerine geçecek olan oğlu Beşar Esad'a içerisinde sadık kişilerle otoriteyi güçlendiren kurumları ve baskıcı rejimi bırakmıştır. Beşar Esad'ın yönetimi eline almasıyla birlikte yeni bir dönemin başlangıcı olmuş olsa da Esad rejiminin devamını getirmiştir. Yeni kurulan kabinelerde genç ve yeni nesil siyasetçiler olsa da bürokraside Hafız Esad döneminden kalan birçok bürokrat değişimin hızını yavaşlatmış ve Hafız Esad rejiminin koruyuculuğu konumunda görülmüşlerdir. Beşar Esad babasının kurduğu otoriter rejime dair bazı öz eleştirilerinin olduğunu devlet başkanı seçildikten sonraki ilk konuşmasında belirtmiştir. 2000'li yılların da getirdiği değişim rüzgarları Suriye ve Esad rejimi içinde de esmekteydi. Beşar Esad bu durumun farkında olarak otoriter yapıyı reformlandırmak istemiş, Batı tarzlı demokrasi yerine ülkenin tarihine ve ihtiyaçlarına yönelik bir demokrasinin daha yararlı olduğunu da açıklamıştır. Ancak Baba Esad'ın

bürokratları bu reformlara muhalif ve engel olmuşlardır (Lund, The blame game over Syria's winter fuel crisis, 2019).

Beşar Esad böylece Suriye'nin reformlara hazır olmadığını ve bürokrasideki durumu görmüştür. Bürokrasideki bu durum Genç Esad'ın onlara bağımlı bir şekilde hareket etmesine neden olmuştur. Buna karşın Esad, Şam Baharı olarak adlandırılan daha özgürlükçü fikirlerin ve önerilerin tartışıldığı bir dönemin kapılarını açmış, rejimin reformist yenilikleri karşısındaki engelleri kaldırmıştır.

3. ARAP BAHARI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE ARAP KÜLTÜRÜNE GENEL BAKIŞ

3.1 Arap Baharı'nın Ortaya Çıkış Nedenleri ve Dinamikleri

2010 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyalarında yaşanan rejim karşıtı protesto, ayaklanma ve silahlı isyanların başlamasıyla Arap halklarının demokrasi ve özgürlük mücadelesine Arap Baharı denmektedir. Bölgedeki rejimlerin neredeyse tümünde görülen uzun yıllardır devletin başında olan güçlerin değişmemesi, buna rağmen ülke içinde refahın sağlanamamış olması halkların isyan etmelerindeki ana sebeplere yol açmıştır. Protestoların ana nedenleri olarak işsizlik, enflasyon, siyasi yozlaşma ve usulsüzlükler sıralanabilir. Dünya genelinde 2. Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak ülkeler arasında demokratikleşme süreçleri yaşanmış ancak Ortadoğu'ya bu süreç yansımamıştır. Arap Baharı bu demokratikleşmemenin bir sonucu olarak yorumlanabilmektedir (Kamrava, 2014).

Bu reformist yaklaşımın isminin bir bahar olarak nitelendirilmesi ise bölgeye demokrasiyi getirecek bu sancılı dönemleri diğer ülkeler ve uzman kişilerce bahar metaforu ile eşleştirilmiştir.

Halkın rejimlerinden istedikleri siyasi ve fikir özgürlüğü, ekonomik refah gibi isteklerin sonuçsuz kalması onları sokağa çıkmaya ve hayatlarını riske atmaya neden olmuştur. Halkın demokratikleşme isteğine bulduğu çözüm bu sokak protestoları ile başlamış ve sonraları rejim ile silahlı çatışmaların çıktığı, terör gruplarının bu kargaşadan yararlanmak istemesiyle halen tamamıyla çözülememiş bir iç karışıklık haliyle devam etmektedir (Rudloff & Findley, 2012).

3.2 Arap Baharının İlham Olması ve Arap Dünyasına Yayılması

Arap Baharının bu kadar büyük bir coğrafyaya dağılmasında medyanın çok büyük bir etkisi bulunmaktadır. Hatta bu nedenle Arap Baharı ile devrilen rejimler için "Facebook devrimi" de denmiştir. 2010 yılında Tunus'ta Muhammed Buazizi isimli bir gencin işsizlik karşısında kendini yakarak kendi protestosunu yapması medyanın etkisi ile kitlelerce tepki toplamış ve daha büyük protestolara yol açmıştır. Sosyolojik açıdan azınlıkların yaşadığı haksızlıklar da bu protestoların büyümesine neden olmuş,

Ortadoğulu halkların kendi hak ve hürriyetlerini aradıkları, siyasi katılım ve fikir özgürlüğü istedikleri yeni bir döneme kapı açmıştır.

Suriye topraklarında ise 2007 yılında oyların %97'si ile ikinci kez başkan seçilen Beşar Esad, 2011 yılında The Wall Street Journal'a verdiği bir röportajda ülkesinde bu tür karışıklıkların çıkmayacağını çünkü halkının desteğini alan bir lider olduğunu ve halk ile devlet arasında görüş farklılıklarının olmadığını belirtmiştir. Bu röportajın üzerinden çok geçmeden Suriye'nin Deraa kentinde gösteriler başlamış, diğer Arap halklarının yaktığı demokratikleşme meşalesinin kıvılcımları Beşar Esad'ın Suriyesine de sıçramıştır (Rubin, 2014).

4. SURİYE İÇ SAVAŞI

4.1 Suriye İç Savaşı'na Giden Sürec

Tunus ve Mısır'daki protesto hareketlerinin ardından, 2011 yılının mart ayında yüzlerce Suriyeli vatandaş, güvenlik güçleri tarafından işlenen kötü muameleye ve hükümet içinde yaygın olan yolsuzluğa son vermek amacıyla ülke çapında gösteriler başlattı. Gösterilerin büyük çoğunluğu şiddet dışı bir yaklaşımla gerçekleşti, ancak birtakım şiddetli olaylar da meydana geldi. Suriye hükümeti, bu sürecin saldırganlığa dönüşmesiyle birlikte hızlı bir şekilde tepki gösterdi ve ateşli silahların ele geçirilmesi ve kullanılmasını engellemeye çalıştı.

Suriye iç savaşının başlangıç nedeni 2011'de Deraa'da ortaya çıkan protestolara sert bir tepki olmasına rağmen, ülkenin iç savaşa düşmesinde rol oynayan ek faktörler de vardı. Suriye iç savaşı, Tunus ve Mısır'daki Arap Baharı ayaklanmalarının yayılmacı etkileriyle daha da büyüdü.

2006 ve 2010 yılları arasında Suriye'yi etkileyen kuraklıkla ilgili hükümetin tepkisine duyulan memnuniyetsizlik de temel bir faktördü. Bu bahsedilen olay, 2011 yılının ilkbahar ve yaz mevsimlerinde, başkent Şam ve diğer şehir merkezlerinin yanındaki yoksul bölgelerde gösteriler şeklinde gerçekleşti (Şen, 2013).

2011 sonbaharında, isyancı güçlerin çeşitli kasaba ve şehirleri ablukaya almasıyla çatışma tırmandı. Suriye hükümeti, tanklar, topçular ve uçaklar kullanarak askeri operasyonları yoğunlaştırdı ve çatışma, sonraki aylarda ülkenin büyük bir kısmını kapsayacak şekilde genişledi. Çatışma sadece yetkilileri sorumlu tutmak için değil, aynı zamanda tam yetkiyi ele geçirmek için bir mücadeleye dönüştü. 2012'deki ilk başarıların ardından, silahlı muhalefet, sınırlı kaynaklar ve finansal kısıtlamalar nedeniyle geriledi. 2013-2015 yılları arasında Suriye hükümeti ile silahlı muhalefet arasında toprak kontrolünde bazı değişiklikler yaşandı. Batılı devletler, önemli kayıplardan endişe duyarak ve Suriye muhalefeti içindeki aşırı grupların artan varlığından endişe ederek hareket etti. Ayrıca, geçici bir ulusal birlik hükümetinin kurulmasını amaçlayan görüşmelerin başlatılmasını destekledi (Rabinovich, 2021). Türkiye ve bazı Körfez ülkeleri, silahlı muhalefet içindeki bağlı gruplara sınırlı miktarda maddi yardım sağladı ve Esad yönetimiyle yapılan diplomatik tartışmalara

katılmak için baskı yaptı. Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye, Esad rejimine karşı ABD'nin yanında yer alırken, İran Rusya'yı desteklemek amacıyla katılmıştır. Rusya ve Çin, Güvenlik Konseyi'nin Suriye'ye yönelik aldığı kararları birden fazla kez veto ederek insan hakları önlemlerini caydırdığı ve konseyin dirençsiz olduğu görüşünü güçlendirmiştir. Haziran 2012'de Cenevre Bildirisi olarak bilinen çok taraflı bir belge, müzakerelerin temelini oluşturmuştur (Shaw, 2013). Bu süre zarfında, İran, Esad yönetimi adına savaşa katılmak için birçok yabancı Şii milis üyesini Suriye'ye gönderdi. Suriye'de çatışmayı sona erdirmek amacıyla BM'nin desteklediği girişimler, BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip daimî üyeleri ve diğer güçler arasındaki uyuşmazlıklar nedeniyle engellenmiştir (Moises, 2011).

2015'ten itibaren, Rus Hava Kuvvetleri, Başkan Esad'ın zayıflayan güçlerine yardım etmek amacıyla hava desteği misyonlarına başladı. 2011'den beri, Suriye çatışmasının askeri yollarla çözülemeyeceği iddiası Batı dünyasında açıkça ortaya çıktı. ABD ve müttefikleri, İran ve Rusya'nın artan askeri eylemlerine karşılık vermemeyi seçtiler. Sonuç olarak, askeri güç dengeleri yavaş yavaş Esad hükümeti lehine değişti. Amerikan yaklaşımı, Suriye çatışması için bir çözüm arayışında diplomatik müzakereleri tercih etmesine rağmen etkisiz kaldı çünkü zorlayıcı askeri önlemler uygulanmadı. Esad rejimi, Rusya ve İran'ın hava desteğiyle hareket eden milis gruplarının yardımıyla zayıflamış silahlı muhalefet gruplarına karşı şiddetli askeri desteklerle Batı Suriye'nin tam kontrolünü sistematik bir şekilde geri aldı (Zhao Chen, 2020).

2015-2018 yılları arasındaki döneme bakıldığında savaşın başlangıcından bu yana, Suriye hükümeti ana aktör olmuştur. Uzun süren çatışmalar, komuta yapısını önemli ölçüde zayıflatmasına rağmen hükümetin bir yönetim organı olarak faaliyetlerine devam etmesini engellememiştir. Başkan Esad, süreç boyunca silahlı kuvvetlerinden ve hükümetin istihbarat ajansından sürekli destek almıştır. Suriye hükümeti, önemli kurumların kontrolünü elinde tutmaya devam etmiş ve muhalefetle güç paylaşımı düzenlemelerine dış etkiyle katılmayı reddetmiştir. Zaman zaman, insani yardım ve güven oluşturma önlemleri konusunda Rus baskısına karşı dikkatli bir şekilde direnmiştir. İran, savaşta elde ettiği zaferleri aşırı derecede vurguladığı için açıkça eleştirilmiştir. Hükümet, muhalefeti yıkmak için önemli askeri yetenek

sergilemektedir, ancak insan kaynakları tükenmiş ve finansal durumu bozulmuştur (Marcovitz, 2013).

Rusya ve İran'ın yardımıyla Suriye hükümeti, ülkenin batı ve güney bölgelerinde önemli kazanımlar elde etmiştir. Moskova'nın desteğiyle Şam, isyancı kuvvetlerin esas olarak teslim olduğu birkaç bölgesel "dönüşüm" anlaşmasını gerçekleştirmiştir. Halep, Humus, Hama, Lazkiye ve Deraa gibi ana nüfus merkezlerinde hükümet kontrolü devam etmektedir. Esad hükümeti, diğer Arap ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirmek, yabancı müttefiklerin ve Suriye iş dünyasının sınırlı yardımıyla yeniden yapılanma çabaları yürütmektedir. Finansal olarak ilişkili olup zaman zaman Suriye politik ve güvenlik elitleriyle aile bağlarına sahiptir. Hükümetin yaklaşık 5 milyon Suriyeli mülteciyi hızlı bir şekilde geri döndürme eğilimi eksik görünmektedir, bunun yerine hükümet, sadakat gösteren bireylere toprak dağıtarak yeniden yerleşmelerini teşvik etmektedir. Suriye iç savaşının çözümü, sadece Suriye hükümeti ile muhalefetin koşullarını değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası güçlerin önemli katılımını ve ulusun militarizasyonundan dolayı yabancı devlet çıkarlarını içermektedir.

4.2 Savaşa Dahil Olan Diğer Aktörler

4.2.1 İran

Esad'ın ana müttefiki Rusya'dan ziyade, İran'dır. İran, önemli bir işgücü katkısı sağlamıştır ve başta işgücünü temin etmek İran'a düşmektedir. 2013'te, siyasi kontrolünün azaldığı bir dönemde, İran destekli Lübnan merkezli Hizbullah'ın müdahalesi, Humus Eyaleti'ndeki durumu tersine çevirmede önemli bir rol oynamıştır. 2014-2015 yılları arasında İslami Devrim Muhafızları Kuvvetleri (IRGC), Irak Şii milis grupları olan Asaib Ahl al-Haq ve Kata'ib Hizbullah dahil olmak üzere savaşçıları Suriye'deki askeri operasyonlara katılmak için General Kasım Süleymani liderliğindeki al-Quds Kuvvetleri'ni kullanmıştır. Bu örgüt ayrıca Afganistan ve Pakistan kökenli savaşçılardan oluşan Afgan Fatemiyoun ve Pakistan Zainebiyoun tugaylarının Suriye'ye gönderilmesini kolaylaştırmıştır. Bahsedilen gruplar, 2015 ile 2018 yılları arasında Suriye hükümetinin zaferlerine önemli bir işgücü katkısı sağlamışlardır (Schneider, 2018). Dış analistlere göre, İran'ın Esad'a 80 bin yabancı Şii savaşçı ile yardım sağladığı tahmin edilmektedir. İran tarafından desteklenen ve

IRGC' nin komuta ettiği yabancı Şii milisler, Suriye'nin genel güvenlik güçleri ve komuta hiyerarşisinde önemli bir varlık kazanmışlardır (Spencer, 2018).

İran'ın temel hedefi, İran tarafından desteklenen "Direniş Cephesi" ne ve Lübnan merkezli Hizbullah'a kritik destek veren Esad yönetiminin devamını sağlamaktır. Bu yaklaşım, İsrail'in doğrudan İran'a saldırmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, İran ve müttefikleri için İsrail ile çatışma, bölgesel egemenlik iddiasında nominal bir role sahiptir. İran hükümeti, sürekli olarak güçlerinin Suriye'deki faaliyetlerine devam edeceğini ve aynı zamanda Amerikan kuvvetlerinin Suriye'nin doğusunda bulunmasını ve Amerikan desteğini alan Halk Koruma Birimleri (YPG) milislerini ve yerel Arap savaşçıları eleştirmektedir. İran, Irak, Lübnan, Afganistan ve Pakistan'da faaliyet gösteren savaşçılar tarafından taşınan kayıplar nedeniyle nispeten az maddi kayıp yaşamıştır. İran'daki zorlu ekonomik koşullar, 4 Nisan 2018'de planlanan Türkiye-Rusya-İran Üç Taraf Toplantısı öncesinde Türkiye, Rusya ve İran liderleri tarafından tartışılmıştır. Petrol ihracatından elde edilen gelirlerin azalması, İran'ın Suriye'deki operasyonlarını yavaşlatmaya başlamıştır. Bununla birlikte, İran hükümeti, bölgede sürdürülebilir bir varlık sağlamak konusunda kararlılığını korumaktadır.

4.2.2 Rusya

Suriye hükümetine devam eden çatışmada destek sağlamak amacıyla Rusya, maddi yardım sağlamaktadır. Bu, Esad rejiminin potansiyel çöküşünü önlemek için bir önlem olarak yapılmaktadır. 2016'da yapılan savaş uçağı sevkıyatı, Suriye toprak kuvvetlerine sürekli hava desteği sağlanması ve Suriye'nin batı bölgesinde hava üssü kurulması, Esad'a destek sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Moskova, havadan gerçekleştirilen saldırıların İslam Devleti ve El Kaide gibi hedeflere odaklanacağını öne sürmüştü olsa da bazı araştırmacılar bunun yerine ABD'nin desteklediği ve rejimle yakın ilişkileri olan El Kaide bağlantılı diğer isyancı grupları hedef aldığını öne sürmüşlerdir. Bu durum, Esad'ın ülkenin batı omurgası boyunca nüfus merkezleri üzerindeki hakimiyetini güçlendirmesine olanak sağlamıştır (Hanne Fjelde, 2012).

Putin'in Suriye çatışmasına katılımı, Batı ülkelerine daha geniş bir mesaj göndermek amacıyla yapılmıştır. Özellikle, Moskova, yabancı devletlerin otoriter

hükümetlere karşı yerel muhalefet hareketlerini desteklemek için müdahale etmelerine karşı bir duruş sergilemektedir. Putin, Suriye'de Rusya'yı etkileyebilecek potansiyeli olan ülkelerdeki iç muhalefet hareketlerine Batı'nın yardımını engelleyen bir sınır çizmiştir. Rus hükümeti, çatışmanın bir şekilde Esad rejiminin devamını ve egemenliğini sağlayan bir çözüm arayışında kararlı tavır içerisinde olup, yabancı güçlerin Suriye'den çekilmesi konusunda da ısrar etmektedir.

Putin, Suriye'deki askeri kampanyasında yerli muhalefeti göz önünde bulundurarak, toprak kuvvetlerinin katılımını belirli sayıda özel operasyon birimleri ile sınırlamıştır. Rus hükümeti, Türkiye, İsrail ve İran dahil olmak üzere Suriye'deki tüm yabancı ülkelerle tutarlı diplomasi ilişkileri kurmuştur. Bu stratejik konumlandırma, Rusya'nın devam eden iç savaşı engellemek ve nihayetinde çözmek için yapılan diplomatik girişimlerin önüne geçmek amacıyla uygun bir konumda bulunmasını sağlamaktadır. Moskova, İran ve Türkiye ile birlikte Astana Grubu adı verilen bir temas grubu kurarak savaş alanında düşmanlıkların azaltılmasını hedeflemiştir. Bu durum, Esad hükümetine avantaj sağlamaktadır. Şu anda Rusya hükümeti, Astana Grubu'nu, Birleşmiş Milletler ile birlikte iç savaşın siyasi bir çözümünü kolaylaştırmak amacıyla kullanmaya çalışmaktadır.

Rusya'nın Suriye hükümetine olan etkisi, savaşta yalnızca bölünmüş muhalefet gruplarıyla değil, aynı zamanda Türk veya Amerikan askeri güçlerinin varlığıyla da karşılaşıldığı durumlarda artmaktadır. Bu durumda Suriye ordusunun geleneksel araçlarla başa çıkması zor olabilmektedir.

4.2.3 İsrail

İsrail, Suriye'deki şiddet seviyesini azaltmada önemli bir rol oynamaya hazır bir tutum göstermiştir. İran güçlerinin Suriye topraklarından çekilmesi konusunda İsrail, 2017 yılına kadar Suriye iç savaşına karşı dikkatli bir yaklaşım sürdürdü. İsrail, sınırına yakın bir grup muhalefete cüzi bir yardım teklifi sundu, ancak buna katılım kısıtlıydı. İsrail hükümeti, 2016 ve 2017 yıllarında Suriye'de İran karşıtı milisler ve IRGC Al-Quds Gücü unsurlarının varlığından endişe duymuştu. 2018 yılında, İsrail hükümeti İran ve Suriye hedeflerine yönelik kesin ve sınırlı hava saldırıları gerçekleştirdi. Kudüs, Batı Suriye'de faaliyet gösteren Rus hava kuvvetlerinin varlığını göz önünde bulundurmak için Moskova ile bir çatışma ortadan kaldırma mekanizması

kurdu. İsrail, 2017 ve 2018 yıllarında Rus hükümetiyle yoğun bir diplomatik çaba sarf etti. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, Suriye'yi 1974'te kurulan ateşkes çizgilerine uymaya ve Golan Tepeleri' ndeki askeri bölgeyi tanımaya teşvik etmek amacıyla Moskova'ya çeşitli ziyaretler yaptı. İsrail'in ikinci hedefi, İran'ın Suriye çatışmasına katılmak için dağıttığı tüm askeri kuvvetlerini ve bağlı milislerini geri çekmek için Rus yardımını almaktır.

İsrail hükümeti, ABD askeri kuvvetlerinin Suriye'nin doğusundaki İran kuvvetleriyle iş birliği yapmasını istediğini ifade etti. Mart 2019'da Başkan Trump, ABD'nin Tanf' ta bulunan askeri varlığının, İsrail'in güvenlik endişelerini hafifletmeye katkıda bulunarak, Suriye'de olası ayaklanma çabalarını engellemek amacıyla hizmet ettiğini itiraf etmiştir. Mevcut koşullara rağmen İran, son üç yılda devam eden bir uygulama olan hava yoluyla Batı Suriye'ye personel ve kaynaklar taşımaya devam etmektedir. İran'ın şu anda ekonomik zorluklar yaşaması ve İsrail ile önemli bir çatışmaya girmeme eğiliminde olması nedeniyle İsrail hükümetinin ABD desteğiyle hava saldırılarını kullanmaya devam etmesi muhtemeldir. İsrail ile İran arasındaki potansiyel çatışma önemli bir endişe kaynağı olarak kalmaktadır.

Ekstremistlerin varlığı uzun bir süredir devam etmektedir. 2019 yılında son topraklarını kaybetmelerine rağmen, IŞİD, Suriye'nin hem batı hem de doğu bölgelerinde saldırı başlatma yeteneğine sahip bir isyancı örgüt olarak faaliyetlerine devam etmektedir. 2018 yılında Suriye hükümeti, Deyr-i Zor eyaletinde Fırat Nehri'nin batısında sıklıkla saldırılara maruz kalmıştır; Humus ve Süveyda eyaletlerinde de saldırılar gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, 2018 ve 2019 yıllarında Fırat Nehri'nin doğu kıyısında bulunan SDF savaşçılarına karşı sık sık beklenmedik saldırılar düzenlenmiştir. Suriye hükümeti, bölgelerindeki SDF' nin kontrolünü tehdit etmese de aşırı şiddet, istikrar ve yeniden yapılandırma çabalarını engelleyebilir.

Yeniden yapılandırma süreci engellere maruz kalmıştır ve bu da mültecilerin sıkıştığı sonucuna yol açmıştır. Teoride Suriye'nin toprak bütünlüğüne zarar vermemek ve bölgede "kalıcı ateşkes" sağlamak amacıyla mutabık kalırsa da pratikte bu hedefe ulaşılamamış ve çatışmaları azaltmaya yönelik çalışma anlaşmaları ilgili yerel müttefikler aracılığıyla sonuçsuz kalmıştır (Abouzeid, 2013).

2012 ile 2017 yılları arasında, çatışmanın başlamasından önce Suriye'nin nüfusunun yaklaşık yüzde 50'si, devam eden düşmanlıklar nedeniyle tahliye edilmiştir. Dünya Bankası'nın Nisan 2018'deki tahminlerine göre, savaşın neden olduğu bozukluklar ekonomiye yaklaşık 226 milyar dolarlık bir maliyet getirmiştir. 2016 yılında ekonominin büyüklüğü, savaş öncesi duruma kıyasla beş yıl öncesine göre yüzde 50 azalmıştır. Suriye hükümetinin resmi tahminlerine göre, ekonomiyi yeniden inşa etme maliyetinin 200 milyar ila 400 milyar dolar arasında olması beklenmektedir ve bu rakam, Şam, Moskova ve Tahran'ın finansal kapasitelerini aşmaktadır (Aslan, 2019). Mültecilerin AB genelinde nasıl yerleştirileceği konusundaki anlaşmazlıklar, Schengen'in açık sınırlar sistemini sona erdirmek ve göçmen karşıtı aşırı sağın yükselişine katkıda bulunmak suretiyle bloğa ciddi bir meydan okuma oluşturmuştur (Ercan, 2015). Bu nedenle Şam, mültecileri yeniden entegre etme süreciyle ilişkili harcamaları karşılamak için Türkiye, Körfez ülkeleri ve Batı ülkelerinden ek yardım talep etmeye devam etmiştir. ABD Kongresi, Suriye'deki siyasi reformlarda belirgin ilerleme olmadıkça yardım sağlamaktan kaçınacağını ifade etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Suriye hükümetine ve İran'a karşı daha sert yaptırımlar uygulayarak, 2018-2019 kış mevsiminde önemli bir yakıt eksikliğine sebebiyet vermiştir. AB, yeniden yapılanmaya yardım sağlamaktan vazgeçmiş ve Esad hükümetinin siyasi reformları uygulamasına öncelik vermiştir. Ancak AB, Esad'ın bu duruşunu geri çekmesi için 2018'den itibaren baskı yapmaktadır. Optimal finansal koşullara rağmen, Suriye hükümeti ile Batı ajansları arasındaki iş birliği ve koordinasyon zorlu ve yavaş ilerlemektedir.

Suriye ekonomisinin, düşmanlıkların azalmasına rağmen önemli bir iyileşme göstermesi muhtemeldir. 2015 yılında gençlerin işsizlik oranı yüzde 78'di ve birçok şehirde ciddi altyapı eksiklikleri bulunmaktadır. Bu nedenle, mültecilerin eski yaşam koşullarına geri dönme olasılığı sınırlıdır. Ayrıca, Türkiye, Lübnan ve Ürdün'deki mültecilere yönelik düşmanlık ve karşıtlıkların artması, mülteci geri dönüşü konusunu daha da zorlaştırması muhtemeldir. Demoralize olmuş mülteci toplulukları içindeki aşırılık yanlısı unsurların işe alınmasını önlemek de önemli bir zorluktur.

4.3 Türkiye'nin Bölgedeki Kontrolü

Suriye'nin kuzeyindeki bazı bölgeler Türkiye'nin kontrolü altındadır. Başlangıçta, Ankara, iç çatışma sürecinde Suriye Müslüman Kardeşler' e bağlı olan gruplar da dahil olmak üzere siyasi ve militan muhalefet içindeki taraftarlarının zaferini sağlamak için Esad yönetiminin devrilmesini hedeflemiş ve kararlı bir duruş sergilemiştir. 2015'ten beri, Rus hava kuvvetleri, Esad'ı desteklemek için müdahale etmiş, ABD ise Kuzey Doğu'daki IŞİD' e karşı çabalarını temel kuvvet olarak kullanarak yoğunlaştırmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin ilk hedefi Suriye'nin kuzeyinde bir Suriye Kürt entitesinin oluşumunu engellemek olmuştur. ABD'nin Suriye'deki Kürt YPG ile IŞİD' e karşı iş birliğine devam etmesi, Türkiye'nin Kürt İşçi Partisi (PKK) ile olan yakın ilişkisine rağmen, Ankara'nın Rusya ile uzlaşma arayışını zorlamıştır. Kürtler, Suriye'nin kuzeyinde fiilen özerk bir bölgeyi pekiştirmek için savaşmış ve bu durum onları dönüşümlü olarak Arap muhalif grupların dostları ve düşmanları haline getirmiştir. Kobani olarak bilinen stratejik öneme sahip bir Kürt kasabasının 2014'te IŞİD tarafından abluka altına alınması bir dönüm noktası olmuştur (Thakur, 2014).

Türk hükümeti, Rus yetkililerinin onayını alarak sınırlı bir Türk askeri müdahalesiyle önemli bir başarı elde etmiştir. Bu müdahalenin ana amacı, Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve YPG' nin Akdeniz'e doğru genişlemesini engellemektir. Türkiye'nin kuzeydoğu bölgesindeki İdlib eyaletine ve ülkenin kuzey merkezinde bulunan Afrin bölgesindeki daha küçük bölgeye asker dağıtımı, iki temel hedefe yöneliktir. Başlangıçta, Suriye müttefiklerinin yardımıyla, Suriye'nin kuzey bölgesinde Suriye Kürt egemenliğinin genişlemesi başarıyla engellenmiştir (Schanzer & Tahiroğlu, 2014). Şu anda 3,5 milyon Suriyeli mülteciyi barındıran Ankara, potansiyel olarak Türkiye sınırına yeni bir sığınmacı dalgası tetikleyebilecek İdlib' teki Suriye hükümetinin saldırılarını önlemek için ordusunu kullanma çabasıdadır. Bu nedenle Ankara, Suriye-Rusya'nın önemli bir saldırısını engellemek amacıyla İdlib' teki aşırı operasyonları sınırlayarak Moskova'yı sakinleştirmeye çalışmaktadır. İdlib hedefleri, Suriye hükümeti tarafından tekrarlanan hava ve topçu saldırılarına maruz kalmış, ancak şimdiye kadar büyük bir saldırı başlatılmamıştır. Moskova şu anda Ankara ile giderek daha güçlü bağlantılar kurmaya çalışmış ve Türk hükümetine eylemlerinde bir derece esneklik sağlamıştır. Türkiye'nin mevcut duruşu, özellikle

ABD ile gerilimli diplomatik ilişkileri dikkate alındığında, mülteci akışını ve Rus askerleriyle askeri çatışmayı önlemeye yönelik olarak belirsizdir.

4.4 ABD Kontrolü Altındaki Doğu Suriye ve Terörizm Kavramı

2011'den bu yana, Washington'un çabalarının vurgusu, Suriye'de geçici bir hükümet kurulmasını kolaylaştırmaktan, IŞİD varlığını ortadan kaldırmaya geçmiştir. 2019 yılından itibaren ABD'nin tutumu, Suriye'nin doğusundaki müttefiklerini korumayı, İran'ın Suriye'deki etkisinin derecesini kısıtlamayı ve Esad yönetimine mali baskı yapmayı öncelikli hale getirdi. ABD Başkanı Donald Trump, Suriye'de zafer ilan etme ve önemli yükümlülüklerin azaltılmasını istedi. Başlangıçta Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı tarafından itiraz edilmesine rağmen, Amerikan askeri personelinin çoğunluğunun bölgeden çekilmesi ısrarla talep edildi. ABD, Fırat Nehri'nin doğusunda uçuş yasağı bölgesi oluşturarak bölgede birkaç yüz kişinin kalmasını beklemektedir. Bu askeri operasyon, potansiyel bir IŞİD tehlikesinin yeniden canlanmasını önlemeye odaklanmaktadır (Heller, 2017). Hedef, Suriyeli Kürt PYD/YPG'yi yerel yönetim yapılarını konsolide ederek korumaktır. Amerika Birleşik Devletleri, Türk hükümeti ve YPG milisleriyle Kuzeydoğu Suriye'de bir güvenlik bölgesi oluşturma girişiminde müzakerelerde bulunmuştur. Ancak bu müzakereler bugüne kadar başarısız olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ayrıca Suriye sınırları içinde, özellikle Suriye, Ürdün ve Irak sınırlarının kesiştiği Tanf bölgesinde bir çöl kalesini korumaktadır. Bu konum, Amerikan kuvvetlerinin İran'a Irak üzerinden bir yolun erişimini engellediği stratejik bir nokta olarak hizmet etmektedir. ABD güçleri, IŞİD savaşçılarının Kobani'den çıkarılmasına yardımcı olmuş ve Suriye Demokratik Güçleri (SDG) çatısı altındaki YPG'ye teçhizat ve hava desteği sağlamaya devam etmiştir (Thakur, R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers, 2013).

Amerikan tutumunun bazı zayıf yönleri bulunmaktadır. Suriye'de IŞİD'in toprak kontrolünün olmaması, Amerikan askeri varlığının Birleşmiş Milletler Şartı temelindeki yasal dayanağına meydan okumaktadır. Doğu Suriye bölgesinde ekonomik sürdürülebilirliğin olmadığı düşünülmektedir ve Trump yönetimi genişletilmiş ekonomik yardım anlaşmaları kurmaya tereddüt etmiştir. Bu boşluğu Körfez devletleri finanse etse de diğer Arap ülkeleriyle birlikte, Esad rejiminin askeri ilerlemeleri yavaş yavaş normalleşmeye yol açmıştır. Bu arada, Amerika Birleşik

Devletleri, IŞİD'e karşı elde ettikleri başarıları ve Suriye'nin doğusundaki kontrolünü, Suriye Kürt nüfusunun bağımsızlığını korumak için siyasi rahatlama sağlamak amacıyla Esad'dan siyasi reformlar talep etme konusunda zorluk yaşamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri; Birleşmiş Milletler, Rusya, Türkiye ve İran gibi önemli paydaşları içeren siyasi reform tartışmalarına sınırlı katılım göstermektedir. Washington şu anda PYD ve YPG müttefiklerini, Esad yönetimi ile ayrı bir anlaşma yapmaktan kaçınmalarını talep etmektedir. Bu durumu gerçekleştirmek için Şam'ın Amerikan askerlerinin geri kalanının çekilmesini talep etmesi muhtemeldir.

4.4.1 Terörizmin Tanımı

Terörizmi tanımlamak tam manasıyla mümkün olmamaktadır. Terörizmde tanımsal bir problem bulunmaktadır. Bu problemin ana sebebi olarak uluslararası hukukta tam bir terörizm kavramı tanımının olmaması yatmaktadır. Uluslararası toplumun (Birleşmiş Milletler) terörizmle ilgilenmeye ve tanımlamaya çalışmaya başlaması 11 Eylül saldırılarından sonra olmuştur. Ancak terörizmin tanımlanması konusunda Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi net bir karara varılmamış olması hatta tanımlamanın üye devletlere bırakılması ortak bir tanım oluşturmanın ve böylece terörizmi engellemenin önünü kesmektedir.

Türkçeye korku ve dehşet hali olarak geçen Latince kökenli “terrere” kelimesinden türemiştir. Kelime anlamıyla birlikte terörizm dehşet ve korku salmak ve bunu bir araç olarak kullanmak şeklinde kullanılmaktadır. Tarihsel olarak terörizmi tanımlamak önce Fransız İhtilali sonra 2. Dünya Savaşına dayanmaktadır. Bu yıllardan itibaren günümüze kadar yüzlerce terörizm tanımı olması bize bu kavramın subjektif olduğunu açıkça göstermektedir. Kavram, politikaya ve bu politikanın perspektifine bağlı olarak tanımlanabilir. Bu durumda her devletin veya aktörün politikası ve şiddet haline bakış açısı farklı olduğundan terörizmi tanımlamak da farklılaşmaktadır (Dumitriu, 2019).

Terörizm için bir tanım yapılabilmesi için yapılanların korku verip vermediği, bu amaçla yapılıp yapılmadığı ve devletlerin politik çıkarları göz önüne alınmalıdır. Bu nedenle terörizmi tanımlamak çıkmaza girmektedir.

Ve elbette terörizmi tanımlamada en büyük sorunlardan biri tarafların terör eylemini gerçekleştiren teröristi farklı nitelendirmesinden kaynaklanmaktadır. “Bir tarafın terörist olarak nitelendirdiğini diğer tarafın ulusal kurtuluş savaşçısı olarak görmesi” tanım probleminin ana sebebi olarak da sayılabilmektedir (Kışla, 2022).

4.4.1.1 Türk Kanunlarında Terörizmin Tanımı

Türkiye’de terörizm bulunduğu coğrafya ve tarihi dolayısıyla ona miras kalmış bir olgudur. Türkiye bu olgu ile yalnızca Türkiye’de terörizm olarak değil terörizm olgusuna karşı bir tavır sergilemektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006).

Tarihi olarak Türkiye Cumhuriyeti’ndeki terörizm tehditleri sıralamak gerekirse; 1970-1980 yıllarından ideolojik terörizm, 1980 sonrası etnik terörizm ve 1990’lı yıllar ile radikal İslami terörizm tehditleriyle karşılaşmış bu tehditlere karşı mücadele etmiştir (Boz, 2020).

12 Nisan 1991 yılında kabul edilen 3713 numaralı Terörle Mücadele Kanunu ile Türk Anayasasında terör tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir” (TBMM, 1991).

4.4.1.2 Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliği’ne Göre Terörizmin Tanımları

Uluslararası Hukukta terörizm kavramının tanımlanması problemi söz konusudur. Uluslararası alanda aktörlerin ve perspektiflerin fazla olmasından da kaynaklanan bu durum Avrupa Birliği içerisinde pek fazla görülmemektedir (European Union, 1977). Terör kavramının yönetsel problemi yanı sıra Avrupalı devletler terörü tanımlamaktan çok terör ile mücadele konusunda hemfikir olmuşlardır. 1977 yılında Strazburg’da imzalanan Terörizmin Bastırılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi bu durumun göstergesidir (Burak Tangör, 2012).

2017 yılında Avrupa Parlamentosu'nun ve Konseyi'nin 541 numaralı yönergesine göre terör eylemleri insan hakları ve temel özgürlüklerin en ciddi ihlal halinden biri olarak nitelendirilmiştir. Bu yönergenin 3. maddesinin 2. fıkrasında terör suçları olarak tanımlı eylemler şu şekildedir:

- (a) bir nüfusu ciddi şekilde korkutmak;
- (b) bir hükümeti veya uluslararası bir kuruluşu herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya yapmaktan kaçınmaya haksız yere zorlamak;
- (c) bir ülkenin veya uluslararası bir örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırmak veya yok etmek (European Union, 2017).

4.4.1.3 Genişletilmiş Terörizm Tanımı ve Terörizmin Karakteristik Özellikleri

Terörizm, hangi perspektiften bakıldığı fark etmeksizin insan ve devlet yaşamını tehdit eden, kamu düzenini bozan bir olgudur. Terörizmi tanımlayan tarafa göre bir terör eylemi olarak sayılmayan bir genişletilmiş olarak terörizm, silahlı saldırılarla halkları korkuya düşürüp devlet otoritesini yıkmak için bu korkuyu bir araç olarak kullanıp insan haklarının ihlali olarak ele alınabilir. Türk Kanunu ve Avrupa Birliğince yapılan tanımlardan bu sonuç çıkmaktadır (Saraçlı, 2007).

4.4.2 PYD/YPG

PYD/YPG, Suriye'de faaliyet gösteren bir Kürt siyasi ve askeri örgüttür. Suriye'nin siyasi manzarası, 2013'ten bu yana Doğu Suriye'deki iyi organize edilmiş ve deneyimli YPG milislerinin varlığından etkilenmiştir. ABD, YPG'yi ISİD' e karşı destekleme çabalarının ardından, bazı Arap kabilelerini YPG'ye dahil ederek Suriye Demokratik Kuvvetleri'ni (SDF) kurmak için emir vermiştir. SDF daha sonra Suriye'nin doğusundaki ISİD' e karşı savaş operasyonlarının büyük bir kısmını üstlenmiştir. PYD ve YPG sürekli olarak SDF' nin temel destek sistemi olarak hizmet etmiştir (Firmian, 2020).

Bu grup, demokratik ilkelerin eksikliğine işaret eden siyasi rakiplerine kötü muamele ve Rojava olarak da bilinen, popülist bir yönetim tarzının uygulanmasıyla Suriye'nin kuzeydoğusunda varlık sürdürmektedir. Doğu Suriye, PYD'nin rehberliğinde yerel yönetimler tarafından, özellikle Rakka bölgesi de dahil olmak üzere, yönetilmektedir.

PYD/YPG, Türkiye tarafından terörist bir grup olarak kabul edilen PKK ile organik bağlantılar sergilemektedir.

Türk hükümeti, ABD'nin PYD ve YPG arasındaki mesafeyi korumasını sürekli olarak savunmuştur. Bu, Ocak 2018'de Türk ordusunun Suriye'nin Afrin bölgesine çatışmaya girdiğini ve PYD/YPG'nin Türk kuvvetlerine karşı duyarlılık gösterdiği bir örnekle açıkça görülmüştür. PYD'nin Rus hükümeti ve Esad rejimiyle stratejik bağlantı ve iletişim kurduğu bilinmektedir, ancak bölgesel bağımsızlık konusunda henüz herhangi bir anlaşmayı müzakere etmeyi başaramadıkları gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

5. KORUMA SORUMLULUĞU DOKTRİNİ BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SURİYE İÇ SAVAĞINA YÖNELİK POLİTİKASI

Koruma Sorumluluğu Doktrini; ortaya çıkışı, uygulanması ve uluslararası alanda kabul görmesiyle, uluslararası sistemin işleyişindeki çıkmazlıklardan doğan, uluslararası sistemde devletler tarafından kabul edilen evrensel değerlerin korunmasının ve uluslararası örgütlerin (günümüz sisteminde Birleşmiş Milletler) “barış ve güvenlik” konusunda görevlerini yerine getirmelerinin mümkün olmadığı durumlarda, uluslararası hukuku temel alarak, uluslararası sistemdeki diğer başat aktörler için ortaya çıkan sorumluluk çerçevesinde evrensel değerlerin korunmasını esas alan bir doktrindir.

Koruma Sorumluluğu Doktrini, ortaya çıkması ve uygulanması bakımından teoride ve pratikte çok sık görülen ve uygulanan bir doktrin değildir. Uygulanması için gereken temel zeminin oluşumunda, günümüz uluslararası sistemi için konuşmak gerekirse; Birleşmiş Milletler 'in, kurucu antlaşmasında bulunan görevlerini yerine getirememesi, Koruma Sorumluluğu doğduktan sonra sorumluluk doğan başat aktör için müdahalenin aşamaları ve bununla beraber temel evrensel değerlerin ihlalinin objektif bir şekilde incelenmesi ve yorumlanması, uluslararası kamuoyunda oluşturulacak güçlü ve müdahale yanlısı bir zemin ve uluslararası kamuoyunun müdahaleyi uzun süreli bir şekilde olumlu görmesi, doktrininin sorumluluk doğarken, uygulanırken ve sonrasında uygulanan bölgedeki durumun, tamamen başta Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması olmak üzere her aşamasında uluslararası hukuka uygunluğu önemlidir.

Koruma Sorumluluğu Doktrininden ilk kez 2001 yılında, Birleşmiş Milletler çatısı altında Kanada tarafından kurulan Uluslararası Devlet Egemenliği ve Müdahale Komisyonu -International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS)- tarafından yayımlanan Responsibility to Protect adlı raporda bahsedilmiştir. Koruma Sorumluluğu Doktrini yasal bir dayanak olarak alınırken bazı önemli değerlendirmelerden geçer ve değerlendirmelerin sonucu uluslararası hukuka karşı değilse sorumluluktan söz edilebilir. Günümüzde modern uluslararası sisteminin ilk adımı olarak kabul edilen 1648 Vestfalya Barışından, 1945 yılındaki Birleşmiş Milletler ve Kurucu Antlaşması ile de evriminin en güncel halinde bulunan uluslararası

sistemin en önemli yapı taşı devletlerdir ve devletlerin egemenliklerin eşit olması esası uluslararası sistemi şekillendirir. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2. Maddesinin 1. Fıkrası da bu durumu doğrular niteliktedir. Bununla birlikte, devletlerin sorumluluğu-responsibility of the states/ state responsibility – hem uluslararası alanda, imzaladıkları uluslararası antlaşmalar ile, hem de kendi içlerindeki halklarına karşı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında işlenen insanlık suçları ve savaş sonrasında oluşan evrensel normlar çerçevesinde dikkat çekici bir şekilde artmıştır.

5.1 Koruma Sorumluluğu Doktrini

Koruma Sorumluluğu Doktrini, uluslararası toplumun kitle vahşetlerine karşı mücadele etmek ve nüfusları şiddetli insan hakları ihlallerinden korumak için önemli bir değişiklik olduğunu göstermektedir. Bu fenomen, soykırımın, savaş suçlarının, etnik temizliklerin ve insanlığa karşı suçların önlenmesi ve ele alınması konusunda küresel toplumun yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Ruanda, Bosna ve Kosova gibi trajik olaylarla örneklendirilebilir. Koruma Sorumluluğu ilkesi, devletlerin egemenliği ile nüfusu koruma arasında uyumlu bir denge sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bölümde özellikle Suriye İç Savaşı ve Avrupa Birliği tarafından yürütülen müdahale ile ilgili olarak Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin özü ve operasyonelleştirilmesi incelenmiştir.

Bununla beraber amaç, konuya ilişkin ortak bir anlayış oluşturmak ve ilgili akademik literatürde bağlamını sağlamaktır. Doktrinin başlangıç kısmı; Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin açıklamasını ve tarihsel bağlamını araştırmaktadır.

Koruma Sorumluluğu kavramı üç temel ilkeyi içermektedir: Devletlerin kendi nüfuslarını koruma yükümlülüğü, uluslararası toplumun devletlere yardım etme yükümlülüğü ve devletlerin nüfusu koruyamadıkları durumlarda müdahale etme sorumluluğu. Bu bölüm, özellikle 2005 Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi'nde onaylanmasına odaklanarak Koruma Sorumluluğu' nun doğuşunu açıklar. Bu açıklama, küresel toplumun büyük ölçekli şiddet eylemlerini önlemeye ve insan refahını korumaya yönelik taahhütlerinin önemli bir noktası olarak onayını vurgulamaktadır.

Devamında Koruma Sorumluluğu Doktrini'nin temel bileşenleri özetlenmektedir. Metin, üç temel ilkenin ve bunların etkilerinin incelenmesine devam

etmektedir. Başlangıç aşaması, devlet egemenliği kavramı ile devletlerin halklarını koruma yükümlülüğü arasındaki dengeyi analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, devlet egemenliği kavramının insan hayatlarını koruma yükümlülüğüne aykırı olduğunda ortaya çıkan çatışmayı inceler. Akabinde, Koruma Sorumluluğu yöntemi kullanmanın parametreleri incelenmektedir, bu parametreler yaygın vahşetlerin varlığı veya tehlikesi gibi faktörleri içermektedir. Raporda, Koruma Sorumluluğu Doktrini kapsamındaki vahşetlerin kesin biçimlerini özetlemekte ve bunların soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçları içerdiğini belirtmektedir.

Akabinde Koruma Sorumluluğu prensibinin uygulanmasıyla ilgili olarak bu ilkenin uygulanması için farklı metodolojileri araştırmakta olup, önleyici önlemler, tepki gösteren eylemler ve restoratif çabalara yer verilmiştir. Bu değerlendirme, düşmanlıkların yoğunlaşmasını engellemek ve toplulukları olumsuz sonuçlardan korumak amacıyla erken uyarı mekanizmaları, çatışma çözümü ve beceri geliştirme gibi önleyici eylemleri içermektedir. Ayrıca, önleyici eylemlerin etkisiz olduğu durumlarda kullanılan tepki mekanizmalarını, diplomatik girişimleri, ekonomik yaptırımları ve hedefli müdahaleleri incelemektedir. Yukarıda bahsedilen bölüm, Koruma Sorumluluğu uygulamasında ve acil durumlara karşı ortak eylemler düzenlemesinde küresel kurumların, özellikle Birleşmiş Milletler' in önemini vurgulamaktadır.

Devamında, Koruma Sorumluluğu Doktrini ile çeşitli yasal düzenlemeler arasındaki etkileşimi incelenmiş, egemenlik kavramını ve Koruma Sorumluluğu çerçevesinin devlet egemenliği ile halkları koruma yükümlülüğü arasındaki içsel çatışmayı nasıl yönettiğini araştırılmıştır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Antlaşması, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (VCLT) ve diğer ilgili bildirimler ve sözleşmeler dahil olmak üzere küresel anlaşmaların, Koruma Sorumluluğu ilkesinin uygulanmasına etkilerini incelenmiştir. Bu analiz, devletlere ve uluslararası topluma, toplulukları kitle vahşetlerine karşı koruma konusunda yasal yükümlülükleri inceler.

Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin uygulanmasına engel olan faktörlerin ve zorlukların kritik bir değerlendirmesi de bu kısımda sunulmaktadır. Siyasi kararlılık, jeopolitik endişeler ve bölgesel karmaşıklıklar gibi çeşitli faktörleri ele alınmıştır ve bu faktörlerin Koruma Sorumluluğu ilkesinin hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasını

engelleyebileceğini veya zorlaştırabileceğini açıklanmıştır. Bu değerlendirme, küresel müdahalelerin karmaşıklığını kabul eder ve çeşitli paydaşların çeşitli ilgi alanlarını ve bakış açılarını dikkate almanın önemini vurgulamıştır.

Koruma Sorumluluğu Doktrini, uluslararası toplumun kitle vahşetlerine karşı mücadele ve nüfusları, insan hakları ihlallerinden korumaya yönelik stratejisinde önemli bir dönüşüm anlamına gelir.

Birleşmiş Milletler 'in tüm üyeleri tarafından kabul edilen Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi, devletlerin nüfuslarını kitlesel vahşetten koruma yükümlülüğünü paylaştığını ve uluslararası toplumun bu yükümlülüğü yerine getirmelerine yardımcı olma taahhüdünü teyit etmiştir. Koruma Sorumluluğu Doktrini, uluslararası toplumun insan haklarını koruma ve kitlesel vahşetleri önleme stratejisinde temel bir değişiklik göstermiştir.

İlk etapta ulus devletlerin vatandaşlarını kitlesel vahşetten koruma yükümlülüğünü vurgulamaktadır. Bildiride, egemenliğin sadece hakları değil, aynı zamanda yükümlülükleri de içerdiği ve ulusların halklarını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğunu taşıdığı kabul edilmektedir. Destek, becerilerin ve kaynakların geliştirilmesi, uzmanlık sağlanması ve diplomatik kanalların kullanılması gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Uluslararası toplum, kitlesel şiddetin önlenmesi ve tedavi edilmesi için devletlerin kapasitelerini geliştirme çabası içindedir.

Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin üçüncü çerçevesi, ulus devletlerin, vatandaşlarını korumak için açıkça yetersiz kaldıklarında küresel toplumun müdahale yükümlülüğünü vurgulamaktadır. "Müdahale Sorumluluğu" prensibi, belirli koşullarda diplomatik ve diğer stratejilerin kitlesel vahşeti önlemek veya durdurmak için yetersiz olabileceğini kabul etmektedir. Bu tür durumlarda, savunmasız toplulukları korumak için zorunlu ve kararlı önlemlerin alınması zorunlu hale gelebilir.

Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin kapsamlı bir anlayışa sahip olması için, doktrini uluslararası insan hakları normlarının ve uygulamalarının tarihsel gelişimiyle bağlantılı olarak ele almak gerekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirilen acımasız eylemler, Birleşmiş Milletler 'in kurulmasına ve her insanın doğuştan değerini ve haklarını ortaya koyan 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin onaylanmasına yol açmıştır. Bu dönemde uluslararası hukuk önemli ilerlemeler kaydetmiştir; Cenevre Sözleşmeleri ve uluslararası ceza mahkemelerinin kurulması gibi adımlar atıldı. Bu gelişmeler, devletlerin ve küresel toplumun büyük ölçekli vahşetleri önleme ve eleştirme yükümlülüğünün tanınması için temel oluşturdu. Koruma Sorumluluğu prensibi de bu süreçte ortaya çıktı.

Koruma Sorumluluğu prensibi, Ruanda, Bosna ve Kosova gibi olaylarda görülen başarısızlıkların ardından daha kararlı ve dikkatli bir strateji geliştirme gerekliliğini vurguladı.

Bu bölümün asıl amacı, Koruma Sorumluluğu prensibini tetikleyen faktörleri, uygulamasında karşılaşılan engelleri ve kısıtlamaları incelemektir. Ayrıca, bu prensibin uygulanmasında özellikle Birleşmiş Milletler 'in rolünü araştırmak da hedeflenmektedir. Vaka çalışmaları, Suriye İç Savaşı ve Avrupa Birliği'nin katılımı gibi olayları analiz ederek, günümüzün insani acil durumlarıyla başa çıkmak için Koruma Sorumluluğu prensibinin uygulanabilirliğini ve etkinliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında başlayan ve yaygın şiddet, zorla göç ve insan hakları ihlalleriyle karakterize olan bir çatışmadır. Bu çatışma, kimyasal silahların kullanımı, insanlık dışı bombardımanlar ve sivillerin kasıtlı hedef alınması gibi birçok kitlesel olaya yol açmıştır. Küresel toplum, Suriye halkını şiddetli suçlardan korumak için etkili bir tepki geliştirme konusunda zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.

Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin Suriye İç Savaşı'nda katılımı gibi özel vaka çalışmaları incelenerek, Koruma Sorumluluğu prensibinin uygulanabilirliği, başarıları ve kısıtlamaları eleştirel bir şekilde analiz edilmektedir. Avrupa Birliği, mültecilere yardım sağlama, insani örgütlere destek verme ve siyasi bir çözüm arayışında diplomatik çabaların bir parçası olma gibi alanlarda aktif bir rol oynamıştır. Bu müdahale, Koruma Sorumluluğu prensiplerini yerel düzeyde somut önlemlere

dönüştürme zorlukları ve karmaşık krizlerle başa çıkmak için küresel iş birliğinin karmaşıklığını göstermektedir.

Yine bu bölümde Suriye İç Savaşı ve Avrupa Birliği'nin müdahalesini göz önünde bulundurarak, Koruma Sorumluluğu prensibinin uygulanabilirliği, başarıları ve kısıtlamaları hakkında eleştirel bir analiz konmuştur. Amaç, bu prensibinin pratik sonuçlarını daha iyi anlamak ve etkinliği ile uygulanmasıyla ilgili devam eden tartışmalara katkıda bulunmaktır. Bu analiz, Koruma Sorumluluğu prensibinin uygulanmasındaki özgün karmaşıklıkları ve engelleri daha derinlemesine anlama amacını taşımaktadır.

Bu çalışma, Koruma Sorumluluğu' nun yaygın şiddet ve acil insani durumlarda etkinliğine ayrıntılı bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Devlet egemenliği ve koruma yükümlülüğü arasındaki dengeyi, Koruma Sorumluluğu' na başvurma standartlarını ve ilkenin uygulanması için çeşitli yöntemleri ele almıştır. Ayrıca, doktrinin yasal yapılarla etkileşimini incelemek, uygulanması sırasında karşılaştığı engelleri eleştirel bir şekilde değerlendirmek ve bu ilkeyi çevreleyen iddiaların ve tartışmaların sofistike bir şekilde incelenmesi de amaçlanmaktadır.

Koruma Sorumluluğu Doktrini, devletlerin nüfuslarını koruma yükümlülüğünü vurgulayarak çatışmaların artışı ve kitlesel vahşetlerin ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, zamanında uyarı mekanizmalarının, çatışmaların önlenmesinin, kaygı ve belirsizliğe neden olan temel faktörlerle başa çıkma yeteneğini geliştirmeyi amaçlayan girişimlerin önemi vurgulanmaktadır. Önleyici eylemlerin uygulanması, temel şikayetlerin çözülmesi, kapsayıcı hükümetin teşvik edilmesi ve toplumlar arasında sosyal birlikteliğin geliştirilmesi gibi önlemler, insan güvenliğini ilerletmek için son derece önemlidir. Koruma Sorumluluğu kavramı, ulusların vatandaşlarını korumakla yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardımcı olmak için küresel toplumun sorumluluğunu kabul eder. Bu, çeşitli şekillerde yardım, insani yardım, barış geliştirme girişimlerini kolaylaştırmak, diplomatik ve teknik destek sağlamak şeklinde ortaya çıkabilir. Koruma Sorumluluğu, devletlerin vatandaşlarını koruma yeteneğini güçlendirmeye yardımcı olur ve böylece insan güvenliğini hem ulusal hem de küresel ölçekte teşvik eder.

Koruma Sorumluluğu, uluslararası toplumun, devletlerin halklarını kitlesel vahşetlerden korumak için açıkça başarısız oldukları durumlarda müdahale etme yükümlülüğünü kabul ettiğini belirtir. Bu özel önlemin uygulanması, meşruiyet, orantılılık ve gereklilik ilkelerine uygun olarak yapılmalıdır. Hedef, büyük ölçekli şiddet eylemlerini önlemek veya engellemek ve zarar görebilecek nüfusları korumaktır. Hızlı ve kararlı müdahaleyle, küresel toplum insan güvenliğini yeniden sağlama ve insan haklarını koruma rolü oynayabilir.

Ancak, koruma yükümlülüğünün uygulanması baskı altında ve engellere maruz kalmıştır. Uluslararası toplumun tepkisi, müdahalenin politikleştirilmesi ve seçiciliği nedeniyle tarafsızlık ve tutarlılık konularında endişe uyandırmıştır. Suriye'deki müdahaleye ilişkin tartışma, Koruma Sorumluluğu Doktrininin uygulanmasında karşılaşılan karmaşıklıkları ve çelişkili endişeleri vurgulamaktadır.

İnsani güvenliği ilerletme çabalarında Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin etkili bir şekilde uygulanması hem olumlu sonuçlar hem de engellerle karşılaşmıştır. Bazı durumlarda, küresel toplum, iş birliği ve bölgesel kuruluşlar aracılığıyla savunmasız nüfusu korumak için etkili bir şekilde müdahale etmiştir. Örneğin, 2011'de Libya'da gerçekleştirilen müdahale, Koruma Sorumluluğu çerçevesinde tasarlanmış ve sivilleri savaş sırasında büyük ölçekli şiddet riskinden korumayı amaçlamıştır.

Ancak, insan güvenliğini teşvik etme çabalarının sınırlamaları sadece uygulama sırasında karşılaşılan zorluklarla sınırlı değildir, aynı zamanda kitlesel vahşetlere neden olan daha geniş yapısal unsurlara da bağlıdır. Yoksulluk, eşitsizlik, siyasi istikrarsızlık ve silahlı çatışmalar arasındaki ilişkiler, sadece askeri müdahalenin ötesinde kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. İnsan güvenliğini teşvik etmek, kalkınma yardımı, çatışmaların çözümü ve insan haklarının korunması gibi temel faktörlerin dikkate alınmasını gerektirir.

Sonuç olarak, Koruma Sorumluluğu, uluslararası toplumun, devletlerin halklarını kitlesel vahşetlerden koruma yükümlülüğünü kabul ettiği bir ilkedir. İnsan güvenliğini teşvik etmek için çeşitli yöntemler ve önlemler kullanılabilir, ancak uygulama sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşılabilir. İnsan güvenliğini teşvik etmek için etkili bir şekilde uygulanabilmesi adına tarafsızlık, tutarlılık ve meşruiyet

ilkelerine dikkat edilmelidir. Ayrıca, kitlesel vahşetin altında yatan yapısal unsurların ele alınması da önemlidir. Bu tür bir analiz, Koruma Sorumluluğu ilkesi hakkındaki akademik tartışmaya değerli bir katkı sağlayabilir, politikacıları ve gelecekteki girişimleri bilgilendirmek için yeni perspektifler sunabilir.

Devlet egemenliği kavramı ve koruma sorumluluğu arasındaki ilişki akademik bir konudur. Bu doktrin, devlet egemenliği kavramıyla devletlerin vatandaşlarını koruma yükümlülüğü arasındaki karmaşık dengeye odaklanır. Devlet egemenliği ilkeleri, uluslararası ilişkilerin önemli bir unsurudur ve ülkelerin kendi sınırları içinde kendi egemenliklerinin ve kararlarının önemini vurgular.

Koruma Sorumluluğu kavramı, egemenliğin sadece haklarını değil, aynı zamanda yükümlülüklerini de içerdiğini kabul eder. Halkları kitlesel şiddet ve insan hakları ihlallerinden korumak, öncelikle devletlerin sorumluluğundadır. Bu görev, yukarıda belirtilen suç faaliyetlerinin önlenmesini, hassas toplulukların korunmasını ve suçluların cezalandırılmasını içerir. Devletlerin sorumluluklarını yerine getirme yükümlülüğü, yasal sistem ilkelerini korumak ve insan haklarına saygı göstermekle donanımlı bir yönetim aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Devletler, vatandaşlarını korumak için yetersiz ya da isteksiz oldukları durumlarda, koruma sorumluluğu küresel topluluğa aittir. Bu geçişin uygulanması, insani güvenliği sağlamak ve büyük ölçekli şiddet olaylarının meydana gelmesini önlemek için son derece önemlidir. Koruma Sorumluluğu kavramı, devletlerin egemenliğini küçümsemez. Bunun yerine, bir devletin toprak sınırları içinde yaşayan bireylerin refahını ve güvenliğini korumak için bir takviye olarak hizmet eder. Bir devletin egemenlik ve Koruma Sorumluluğu arasındaki hassas dengeyi çevreleyen yorumlama ve tartışmalar devam etmektedir. Bazı eleştirmenler, Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin, ülkelerin egemenlik ve müdahale edilmezlik ilkelerini zayıflatabilecek jeopolitik nedenlerle müdahalesinin bir suistimal olarak kullanılabileceğini savunmaktadır. Bazı bilim adamları ise, müdahalenin uygun görüldüğü koşulları belirlemek için daha kesin yönergeler ve kriterlerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Yukarıda bahsedilen tartışmalar, devletlerin bağımsızlığı ve nüfusunu koruma yükümlülüğü arasındaki dengeyi elde etmekle ilişkili karmaşıklıkları ve zorlukları vurgulamaktadır. Koruma Sorumluluğu ilkesine

başvurmak için kriterler, uluslararası hukuki çerçeve ve 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi gibi ilgili belgelerin dikkatli bir analiziyle belirlenebilir.

Bu kriterler genellikle ciddi ve yaygın insan hakları ihlallerinin varlığı, devletin nüfusunu korumak için yetersizliği, şiddet olaylarını önlemek veya durdurmak için zamanında ve kararlı bir eylem ihtiyacını içerir. Ayrıca doktrine başvurma kararı, müdahalenin riskleri ve faydalarını, aynı zamanda orantılılık ve gereklilik ilkelerini kapsamlı bir şekilde değerlendirerek alınmalıdır. Koruma Sorumluluğu ilkesinin ikinci ilkesi, ilkenin etkinleştirilmesi için karşılanması gereken standartlara odaklanır. Koruma Sorumluluğu Doktrini, gerçekleşen veya gerçekleşmek üzere olan dört büyük ölçekli şiddet kategorisi olduğunda etkinleştirilir: Soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlar. "Soykırım" terimi, belirli bir ulusal, etnik, ırksal veya dini grubu tamamen veya kısmen yok etmeyi amaçlayan kasıtlı eylemleri ifade eder. Savaş suçları, savaş kurallarına ve geleneklere aykırı davranışları içerir; bu, sivil halka yönelik seçici saldırıları, işkence eylemlerini ve cinsel saldırı vakalarını içerebilir. Etnik temizlik, belirli bir etnik veya dini grubun şiddet, korku taktikleri veya baskı yoluyla istismar edilmesini veya sürgün edilmesini içerir. İnsanlığa karşı işlenen suçlar, savaştan önceki bireyler üzerinde organize ve kapsamlı saldırıları içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan cinayet, kötü muamele ve istemsiz kaybetme eylemlerini ifade eder.

Koruma Sorumluluğu' na başvuru, yukarıda belirtilen suçlardan birinin veya daha fazlasının gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini tahmin etmeyi gerektirir. Bu karar verme süreci, işlenen kötü muamelenin ciddiyetini, kapsamını ve karakterini dikkate alarak güvenilir ve doğrulanabilir kanıtlara dayanmalıdır.

Halkları korumak için müdahale etme zorunluluğu ile bu müdahalenin ilişkili risklerle ve beklenmedik sonuçlarla karşılaşma olasılığı arasındaki dengeyi bulmak, çok yönlü bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Uluslararası topluluğun içinde devam eden bu tartışma, koruma sorumluluğuna başvurmak için kullanılan kriterlerin gelişmesine de katkıda bulunmuştur.

Zamanla, önleyici önlemlerin, zamanında uyarıların ve büyük ölçekli şiddet eylemlerinin önlenmesinde diplomatik ve barışçıl yöntemlerin etkinliğini tanıyan daha

kapsamlı bir yaklaşım kabul etme yönünde belirgin bir eğilim olmuştur. Çatışmaların çözümünde üç ana yaklaşım; Önleme, erken uyarı ve diplomasi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Koruma Sorumluluğu Doktrini üçüncü ilke olarak, büyük ölçüde şiddet eylemlerinin önlenmesi için önleyici eylemlerin, erken bildirim ve diplomatik girişimlerin önemini vurgulamaktadır. Önleyici eylemler, çatışmaların temel faktörlerini ele almayı ve toplulukları krizlerin artışından ve vahşetin işlenmesinden korumayı amaçlar.

Öngörme, büyük ölçekli şiddet eylemlerine yol açabilecek risk faktörlerinin tespit edilmesi ve hafifletilmesi için tasarlanmış çeşitli stratejiler içerir. Erken uyarı sistemleri, çatışma analizi ve yaklaşan şiddetin belirtilerini belirlemeye yönelik izleme mekanizmaları gibi önleyici eylemleri içerir. Potansiyel tetikleyicilerin belirlenmesi ve azaltılması yoluyla gerginlikleri hafifletmek, yapıcı diyalogu kolaylaştırmak ve barışçıl kararlar geliştirmek için proaktif önlemler uygulanabilir. Yukarıda bahsedilen sistemler, ilk el gözlemleri, medya izleme ve istihbarat değerlendirmesi gibi çeşitli kaynaklardan veri toplama ve inceleme sürecini içerir. Erken uyarı sistemlerinin uygulanması, hassas topluluklara olası zararları önlemek için proaktif bir yaklaşım sağlar, önleme veya hafifletme amacıyla kaynakların harekete geçirilmesini kolaylaştırır.

Diplomasinin uygulaması çatışmaların önlenmesinde ve çözülmesinde önemli bir konumdadır. Bu süreç, diplomatik tartışmalara katılmak, çatışan taraflar arasında doğru müdahale etmek, temel şikayetleri etkili bir şekilde ele almak ve dostça kararlar vermek için yapıcı diyalogları teşvik etmeyi ifade eder. Diplomatik girişimlerin uygulanması, şiddet faaliyetlerinin artma olasılığını etkili bir şekilde azaltabilir ve kalıcı barışa ulaşmak için uygun bir ortam yaratabilir. Yukarıda belirtilen yaklaşım, hükümet organları, devlet dışı kuruluşlar ve bölgesel kuruluşlar da dahil olmak üzere ilgili paydaşlarla aktif olarak etkileşime girmeyi gerektirir. Önleyici eylemlerin ve diplomatik çabaların başarılı bir şekilde uygulanması, devletler, küresel kurumlar ve kamu kuruluşları gibi çeşitli varlıkların iş birliği ve senkronizasyonunu gerektirir. Çoğu zaman süreç, çatışmaların çözümünü kolaylaştırmak ve kalıcı barışın kurulmasını teşvik etmek için kaynakların, uzman bilgisinin ve hükümet kararlılığının

etkinleştirilmesini gerektirir. Etkili diplomatik çabalar, siyasi engeller, rekabetçi çıkarlar, devletler ve diğer aktörler arasındaki güç dinamikleri nedeniyle engellenebilir. Hızlı ve hedefli önleyici eylemlerin olmaması, yetersiz erken uyarı sistemleri veya güvenilir bilgi erişiminin kısıtlanması nedeniyle engellenebilir.

Çatışmaların karmaşık doğası ve çeşitli paydaşların katılımı, önleyici eylemlerin uygulanmasını daha da karmaşıklaştırır. Bu engellerle başa çıkabilmek için, önleyici diplomasi, erken uyarı sistemleri, medya ve çatışma çözme mekanizmalarını entegre eden kapsamlı ve çok yönlü bir strateji gereklidir. Toplu vahşetlerin önlenmesi, uluslararası toplumun bu sorunu önceliklendirmesi, yetenek geliştirme ve önleyici çabaları destekleyen diğer faaliyetler için kaynaklar ayırması için özel bir taahhüt gerektirir.

Özetle, Koruma Sorumluluğu Doktrini'nin temel bileşenleri, devletlerin egemenliği ile nüfusları koruma yükümlülüğü arasındaki karmaşık dengeyi, yaygın vahşetlerin varlığında bu doktrine başvurma standartları ile birlikte önleme, zamanında bildirim ve diplomatik girişimlerin önceliklendirilmesini içerir. Yukarıda bahsedilen unsurlar, küresel toplumun insan haklarının şiddetli ihlallerine karşı halkları korumaya yönelik gelişmiş bir anlayışı ifade etmektedir. Doktrinin uygulanmasının karmaşıklığı; İnsan güvenliğini teşvik etmek ve büyük ölçekli vahşetleri önlemek için devletler ve paydaşlar arasında bilinçli düşünme ve iş birliğinin önemi, bu faktörlerle ilişkili zorluklar ve tartışmalar tarafından vurgulanmaktadır.

Koruma Sorumluluğu ilkesinin uygulanması, çeşitli metodolojiler ve modeller içeren karmaşık bir girişimdir. Bu girişimin amacı, çatışmaların ve insan hakları ihlallerinin yaygın vahşet boyutuna dönüşmeden önce temel nedenlerini tanımak ve ele almaktır. Önleyici eylemler, erken uyarı sistemlerinin uygulanması, arabuluculuk, yetenek geliştirme ve yoksulluk, eşitsizlik ve siyasi şikayetler gibi yapısal sorunların ele alınması dahil olmak üzere geniş bir eylem yelpazesini kapsar. Toplu vahşetlerin önlenmesi, potansiyel krizlerle ilgili hızlı ve doğru bilgilerin sağlanması için öncelikli önem taşır. Yukarıda belirtilen sistemler, saldırganlık veya insan hakları ihlalleri artışının işaretlerini belirlemeyi amaçlar.

Medyasyon ve diplomatik çabaların etkin kullanımı, çatışmaların önlenmesi ve barışçıl çözümlerin kolaylaştırılması için büyük önem taşır. Çatışma tarafları arasında diyalog ve katılımın kolaylaştırılması yoluyla arabulucular gerginliği azaltmaya, şikayetleri çözmeye ve barışçıl yerleşimler için uygun bir ortam yaratmaya etkili bir şekilde katkıda bulunabilirler.

Uzun vadeli istikrarı teşvik eden siyasi, sosyal ve ekonomik reformların kolaylaştırılması, aracılık çabalarıyla desteklenebilir. Yetkinlik geliştirme çabaları, devletlerin ve kurumların nüfuslarını koruma yeteneğini geliştirmek için zorunludur. Yukarıda belirtilen çatışmaların önlenmesi, insan haklarının savunulması ve barışın kurulması alanlarında yerel yönetim organlarının yeteneğini artırmak için eğitim, malzeme ve teknolojik destek sağlanmasını içerir. Güçlü kurumların kurulması ve etkili hükümetin teşvik edilmesi, bir ülkenin vatandaşlarını koruma yükümlülüğünü yerine getirme yeteneğini güçlendirebilir (World Bank, 2017).

Önleyici eylemlerin yetersiz olduğu ve kitlesel vahşetlerin gerçekleştiği veya yaklaştığı durumlarda, küresel toplumun hızlı ve etkin bir şekilde tepki vermesi gereklidir. Tepki mekanizmalarının temel amaçları şiddet faaliyetlerinin devam etmesini engellemek, savaştı olmayanları korumak ve bu tür eylemlerden sorumlu olanların adalete çıkarılmasını sağlamaktır. Diplomatik çabalar, özellikle müzakere, medya ve diplomatik zorlama yoluyla, tepki olarak son derece önemlidir. Diplomatik çabalar, hükümetler, devlet dışı kuruluşlar ve bölgesel kuruluşlar gibi ilgili paydaşları dahil ederek çatışmaları hafifletmeyi ve barışçıl çözümleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Diyalog ve müzakerelerin kullanımı, ateşkesin sağlanmasını, barış görevlerinin kurulmasını ve insani yardımın sağlanması için uygun koşulların yaratılmasını etkili bir şekilde kolaylaştırabilir.

Ekonomik yaptırımlar, kitlesel vahşetlere dahil olan aktörlere baskı uygulamak için kullanılacak bir mekanizmadır. Cezalar, insan haklarının şiddetli ihlallerine dahil olan bireylerin, grupların veya devletlerin davranışlarında bir değişiklik teşvik etmek amacıyla uygulanır. Bu önlemler, varlıkların dondurulması, seyahat sınırlamaları ve ticaret kısıtlamaları içerebilir. Cezaların etkileri, güçlü bir araç olmalarına rağmen, savaştımayan topluluklar üzerinde kasıtlı olumsuz etkilerin önlenmesi için dikkatli bir değerlendirme gerektirir.

Bazı durumlarda, toplulukları kitlesel vahşetlerden korumak için askeri müdahalenin kullanılması zorunlu kabul edilebilir. Askeri müdahale, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin onayını almak da dahil olmak üzere sıkı standartlara uymak için gereklidir. Bu tür müdahalenin öncelikli amacı sivilleri korumak ve aynı zamanda savaşı olmayanların aşırı derecede etkilenmemesini sağlamaktır. Bu tür müdahale sırasında savaşı olmayanlara zarar vermemek için mümkün olan tüm önlemlerin alınması zorunludur. Askeri operasyonların uluslararası insani hukuk ve insan hakları ilkelerine uyması gerekmektedir.

Çatışmadan sonraki Koruma Sorumluluğu aşaması, etkilenen bölgenin yeniden inşasına ve kalıcı bir barışın kurulmasına odaklanmaktadır. Bu aşama, çatışmaların arkasındaki temel nedenleri ele almak, uzlaşmayı teşvik etmek, etkilenen toplulukların iyileşmesi ve ilerlemesi için yardım sağlamak gibi çabaları içerir. Bir toplumun yeniden yapılandırılması ve rehabilitasyonu için çaba, geçici adalet mekanizmalarını desteklemekle birlikte, önceki insanlık dışı eylemlerin sorumluluğunu garanti etmeyi amaçlar. Yukarıda bahsedilen mekanizmalar, gerçeği ortaya çıkarmak, zarar gören taraflara adalet sağlamak ve gelecekte uzlaşmayı ve çatışmaların önlenmesini teşvik etmek amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca, bir çatışmanın ardından bir bölgeyi yeniden inşa etme süreci, fiziksel yapıların yeniden inşasını, temel ihtiyaçların karşılanmasını ve sosyal-ekonomik ilerlemeyi teşvik etme çabalarını içerir.

Yukarıda belirtilen strateji, eğitim, sağlık, ekonomik kalkınma ve iyi yönetim gibi alanlara kaynak dağıtarak sürdürülebilir istikrarı ve gelecekteki büyük ölçekli şiddetin önlenmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Koruma Sorumluluğu' nun uygulaması, uluslararası kuruluşlar için ilgi çekici bir konu olmuştur. Özellikle BM, Koruma Sorumluluğu uygulamasında ve acil durumlarda başa çıkmak için ortak eylemler düzenlemesinde önemli bir rol oynamaktadır. BM, barış, güvenlik ve insan haklarını teşvik etme konusunda birincil bir kurum olarak hizmet vermektedir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, küresel barış ve güvenliği korumak için ana yükümlülüğü taşımaktadır ve bu doktrininin uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Güvenlik Konseyi, askeri müdahaleye izin verme, yaptırımlar

uygulama, barış operasyonları oluşturma ve vatandaşlarını koruyamayan ülkelerle iş birliği yetkisine sahiptir. Güvenlik Konseyi'nin karar verme süreci karmaşık olabilir, ama aynı zamanda üye devletlerin çıkarlarını ve görüşlerini dikkate alır. Bu durum bazen tartışmalara, ayrılıklara ve büyük ölçekli şiddet eylemlerine karşı birleşik bir tepki elde etme zorluklarına yol açabilir.

Doktrinin teşvik edilmesi ve uygulanması, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kolaylaştırılmaktadır. Genel Kurul, Koruma Sorumluluğu ile ilgili endişeleri düşünmek ve ele almak için bir forum sağlar. Genel Kurul tarafından kabul edilen kararlar, Koruma Sorumluluğu ile ilgili küresel anlaşmanın oluşumunda bir rol oynayabilir ve devletler ile uluslararası kuruluşları bu anlaşmayı uygulama çabalarında yönlendirebilir.

Koruma Sorumluluğu' nun uygulanması, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yanı sıra Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) gibi farklı BM ajansları ve programları tarafından kolaylaştırılmaktadır. Bu organizasyonlar, insan haklarını koruma, insani yardım sağlama, kalkınma projelerini destekleme ve büyük ölçekli vahşetleri önleme ve önleme çabalarında faaliyet göstermektedir.

Bölgesel organizasyonların, özellikle krizlere doğrudan veya daha yakın oldukları durumlarda, doktrinin uygulanmasında önemli bir rolü vardır. Afrika Birliği (AfB), Avrupa Birliği ve Amerikan Devletleri Örgütü (OAS), kendi bölgelerinde kitle vahşetlerine karşı çerçeve ve mekanizmalar oluşturmuştur. Bu kuruluşlar, önleyici diplomasi, çatışmaların çözümü, barış operasyonları ve çatışma sonrası yeniden yapılandırma çabaları alanlarında önemli katkılar yapma potansiyeline sahiptir.

Koruma Sorumluluğu' nun uygulanması zorluklar ve sınırlamalarla doludur. Bu prensip, kitlesel vahşetlerle başa çıkmak ve insan güvenliğini sağlamak için önemli fırsatlar sunarken, uygulanmasında çeşitli engeller ve kısıtlamalar vardır. Koruma Sorumluluğu' nun etkinliğini artırmak ve optimize etmek için bu zorlukların eleştirel bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Devletler, kendi stratejik çıkarları, ittifakları veya dış müdahalenin öncülüğünü oluşturma konusundaki endişelerine dayanarak Koruma Sorumluluğu' na başvurmaya tereddüt edebilirler (Hoeling, 2015).

Siyasi faktörlere dayanan Koruma Sorumluluğunun, ayrıcalıklı uygulanması kapsamlılığını ve etkisini bozar. Koruma Sorumluluğu' nun uygulanması bölgesel dinamikler, iktidar mücadeleleri ve egemenlikle ilgili endişeler nedeniyle zorlaşabilir. Bir coğrafi bölgedeki devletler, kendi etkisinin azaldığını düşünerek, komşu devletlerin iç işlerine müdahale etmeyi reddedebilir. Özellikle sorumluluğun bölgesel kuruluşlara ait olduğu durumlarda, bu durum büyük ölçekli şiddet eylemlerine karşı iş birliği çabalarını ve aciliyetini engelleyebilir.

Koruma Sorumluluğu' nun uygulaması, özellikle devam eden çatışmalar, sınırlı erişim ve istikrarsız güvenlik koşullarıyla karakterize edilen senaryolarda operasyonel zorluklarla karşı karşıyadır. Sivillerin korunması çatışma bölgelerinde kapsamlı ve senkronize bir yaklaşım gerektirir, bu da askeri, insani ve diplomatik çabaların birleştirilmesini içerir. Farklı paydaşların koordinasyonu özellikle çok sayıda paydaşın bulunduğu senaryolarda, karmaşık olabilir.

Koruma Sorumluluğu ilkesinin uluslararası hukuk bağlamında uygulanması ve yorumlanması, farklı bakış açıları ve yasal tartışmalara neden olabilir. Koruma sorumluluğunun yaygın olarak kabul edilen bir çerçevesinin olmaması, uygulanmasını engeller. Koruma Sorumluluğu kavramı, devletlerin vatandaşlarını koruma yükümlülüğünü ve küresel toplumun bu zorunluluğu yerine getirmelerine yardımcı olmalarını içeren çeşitli bileşenleri içeren kapsamlı bir yapıdır.

Devletler, küresel kuruluşlar ve akademisyenler gibi çeşitli aktörler, Koruma Sorumluluğu ile ilgili farklı yorumlara sahip olabilir, bu da uygulanmasında farklı bakış açıları ve yöntemlere yol açabilir. Önleme ve yeniden yapılandırma bağlamında, sorumluluk kapsamı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır; Bazı görüşler daha geniş bir yorumlamayı savunurken, diğer görüşler devam eden vahşetlere yanıt verme odaklı daha kısıtlı bir yaklaşımı tercih eder. Belirli bir durumun farklı yorumları, karar alma sürecini ve belirli koşullarda küresel katılımın derecesini etkileyebilir.

Doktrinin uygulanması, yasal çerçevesi etrafındaki belirsizlik nedeniyle daha da zorlaşabilir. Koruma Sorumluluğu, zorunlu bir yasal karaktere sahip olmasa da, Birleşmiş Milletler Antlaşması, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insani hukuk gibi uluslararası hukuk ilkelerine dayanmaktadır. Koruma Sorumluluğu

Doktrini kapsamında eyleme geçmek için kesin yasal yükümlülükler ve kriterler açıkça belirlenmemiştir. Bu yasal belirsizlik, Koruma Sorumluluğu ile ilişkili müdahalelerin yasal ve geçerli olup olmadığı konusunda soruların ortaya çıkmasına yol açar. Ayrıca, devletlerin vatandaşlarını koruma konusunda yetersiz kaldığı için sorumlu tutulmalarını sağlaması da zorlaşır.

Başka bir unsur da Koruma Sorumluluğu ilkesinin olası kullanımı veya kötüye kullanımınıdır. Bazı görüşler, Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin jeopolitik gündemleri teşvik etmek veya siyasi avantaj elde etmek için alternatif amaçlarla kullanılabileceğini savunmaktadır. Toplu vahşetlerin belirlenmesinin ve bunlara müdahale etmenin subjektif doğası anlaşmazlıklara ve tartışmalara yol açabilir, bu da Koruma Sorumluluğu ilkesinin güvenilirliğini ve etkinliğini tehlikeye atar.

Bu engelleri gidermek adına Koruma Sorumluluğu kavramının geliştirilmesi ve açıklığa kavuşturulması için sürekli çabalar mevcuttur. Doktrinin kapsamı, kriterleri ve uygulanma mekanizmaları hakkında ortak bir anlayışın oluşturulması, devletlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplumun diyaloga ve konsensüse katılmasını gerektirir.

Açık ve şeffaf diyalogların kolaylaştırılması, büyük ölçekli vahşetlerin önlenmesi ve hafifletilmesi konusunda güven ve iş birliğini artırabilir. Ayrıca, Koruma Sorumluluğu ile ilgili yasal çerçevenin güçlendirilmesi, daha fazla netlik ve yönlendirme sağlayabilir. Bu görevler, devletlerin uluslararası hukuk ilkelerine dayalı olarak vatandaşlarını koruma yükümlülüğünü açıklamak, uluslararası müdahale gerektiren durumları belirlemek, sorumluluk ve denetim mekanizmaları oluşturmayı içerir. Ayrıca, yetkin yönetim çerçevelerinin oluşturulmasına, hukukun üstünlüğünün korunmasına ve insan hakları kurumlarının geliştirilmesine yardımcı olmak, çatışmaların önlenmesi ve yaygın şiddet eylemlerinin temel nedenlerinin ele alınmasına yönelik bir araç olarak hizmet edebilir.

Genel olarak, Koruma Sorumluluğu' nun yaygın olarak kabul edilen bir çerçevesinin olmaması zorluklar yaratabilir, ancak aynı zamanda sürekli bir tartışma ve geliştirme perspektifi sunar. Bu engellerin üstesinden gelmek ve ortak bir anlayışa ulaşmak için çaba sarf edilerek, küresel toplum, Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin

uygulanmasını artırabilir, yaygın şiddetin önlenmesi ve ele alınması için kapasitesini güçlendirebilir.

5.2 Koruma Sorumluluğu Doktrini Bağlamında Avrupa Birliği'nin Suriye İç Savaşı'na Yönelik Politikası

2001 yılında ortaya atılan ve 2005 yılında BMGK tarafından kabul edilerek uluslararası ilişkiler disiplinde kendisine önemli bir yer edinen Koruma Sorumluluğu Doktrini, Soğuk savaşın bitiminin hemen ardında 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın çöküşü ve bu çöküşten sonra yapılan savaşlar sonucu yaşanan trajik insan hakları ihlallerine yaşanmadan önce müdahale edilmesi adına Kanada tarafından ortaya atılmış bu terim uluslararası alanda büyük destek görmüştür (Arsava, 2011).

Soğuk savaşın bitiminde özellikle Balkanlarda yaşanan soykırım, iç savaş ve insanlığa karşı suçlar gibi olaylara uluslararası toplumun geç cevap vermesi üzerine Koruma Sorumluluğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Koruma Sorumluluğu' nun ortaya çıkmasındaki asıl amaç soykırım ve insan hakları gibi olayların durdurulması değil bu olaylar başlamadan müdahale etmek ve başlamasını önlemek üzerine düşünülmüştür.

2005 tarihinde BM'nin Lizbon'da düzenlediği zirvede etkin bir eylem planı olarak başlatılan bu doktrin, en önemli sınavını 2011'de Ortadoğu'da halkların diktatörlük rejimlerine yönelik eyleme geçtikleri ve dünyada Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar silsilesinde vermiştir (EU, 2009). Özellikle Libya'da toplu mezarların tüm ülkede ortaya çıkması bu düşüncenin önemini bir kere daha ortaya koymuştur. Ortadoğu'da yaşanan bu halk protestoları çok geniş çaplı olmuş ve tüm bölgeye yayılması kısa zaman içerisinde olmuştur. Nitekim Tunus'ta patlak veren bu halk eylemleri Yemen, Mısır, Libya, Bahreyn, Ürdün ve Suriye'de de etkisini göstermiş ve bu halk hareketlerinin en kanlı, en karmaşık, en şiddetli ve en uzun süre etkisini devam ettirmekte olduğu ülke Suriye olmuştur. ABD, Rusya ve AB gibi küresel güçlerin vekalet savaşlarıyla konum elde etmeye çalıştıkları Suriye'de halk hareketleri iç savaşa dönüşmüş ve küresel güçler ile bölgesel güçlerin hesaplaşma sahası olmuştur. Koruma Sorumluluğu Doktrini açısından Libya'da yaşanan olayların daha fazlası Suriye'de yaşandığı için Koruma Sorumluluğu rolünün tartışıldığı bir alan olmuştur. Suriye'de yaşanan insan haklarına yönelik şiddet

olayları Koruma Sorumluluğu' nun Suriye'de önemini sorgulamıştır. Koruma Sorumluluğu' nun sınır olarak belirlediği insan hakları ihlalleri, kimyasal ve biyolojik silahların kitlelere karşı kullanılması, yargısız infazlar, hapishanelerde işkence ve insanların göçe zorlanması gibi kabul edilemez olaylar Suriye'de yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Koruma Sorumluluğu açısından AB'nin Suriye iç savaşı içerisindeki rolünü ve savaştaki etkisini inceleyen bu bölüm, üç alt bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde kısaca Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin nasıl ortaya çıktığı tarihsel açıdan incelenmiş ve bu doktrinin AB açısından önemi ve amacı ele alınmıştır. İkinci bölümde Suriye iç savaşının başlangıcı, gelişimi ve günümüzdeki durumu incelenmiştir. Ayrıca Koruma Sorumluluğu Doktrini' nin eşik olarak belirlediği prensiplerin Suriye'de ihlal edildiği örnekler ve olaylar ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise Avrupa Birliği'nin Koruma Sorumluluğu ile Suriye iç savaşına bakış açısı ve politikaları incelenmiş ve AB'nin Koruma Sorumluluğu doğrultusundaki çabalarının Suriye iç savaşındaki rolü tartışılmıştır. Sonuç bölümü ise, genel bir değerlendirmenin yanında AB'nin Koruma Sorumluluğu' nu benimsemesi açısından ortaya koyması gereken çabalar ve bu çabaların uygulanabilirliğine yönelik fikirler ortaya konulmuştur (Rupert, 2008).

5.2.1 Koruma Sorumluluğu Doktrini ve Avrupa Birliği

Vestfalya Barışı'ndan itibaren en otoriter hükümetlerin bile iç meselelerine müdahalede bulunmamak diplomasinin önemli bir prensibi haline gelmiştir. Koruma Sorumluluğu Doktrini kavramı, Vestfalya'dan itibaren devletlerin iç işlerine karışmama ilkesi tartışılmaya başlamıştır. Koruma Sorumluluğu Doktrini kavramı devletlerin egemenliğine saygı gösterilmesinden önce devletlerin kendi halklarına saygı göstermesi ve insan hakları ihlallerine yol açmaması gerektiği üzerine bir uluslararası sorumluluk çabası olmuştur.

“Önleme” düşüncesi ile ortaya konulmuş olan Koruma Sorumluluğu kavramında sorumluluk üç aşamalı olarak tasarlanmıştır. Birincisi, egemen devletlerin kendi egemenliğinde bulunan kitlelere karşı kitlesel imha uygulamalarından kaçınılması ve buna yönelik politikaların benimsenmemesi, ikinci aşama ise uluslararası toplumun ve kurumların insan hakları ihlallerine engel olabilmek amacıyla devletlere yol gösterici ve sorumluluk ile hareket etmelerine yardımcı olmak ve

üçüncü aşama olan son aşama ise hem devletin hem de uluslararası toplum ve kurumların bu çabaları yetersiz kalınması durumunda BM Şartı çerçevesinde belirtilen her türlü girişimlerle insan hakları ihlallerine izin verilmemesi için diğer devletlerin kitleleri koruma adına sorumluluk altında hareket edebilmeleridir (Evans, 2003).

Koruma Sorumluluğu kavramının düşünce sistematığında öncelikli olarak kurumsal literatür açısından hak yerine sorumluluk ve müdahale ya da işgal yerine koruma kavramları benimsenmiştir. İkinci olarak ana düşünce hedef proaktif bir değerlendirme yapılarak proaktif bir uygulama ile beraber insan hakları ihlallerini gerçekleştirmeden önleme ve doktrinin yumuşak güç unsurlarından olan diplomasi ile ikna yollarının öncelikli olarak benimsenmesi ve sorunların destekleyici araçlarla çözülmesi üzerine olmuştur. İkna edici yolların ve diplomasinin süreklilik sağlamaması sonucu son başvuru yöntemi olarak sert güç unsurlarının da aşamalı olarak devreye alınması onun da çözüm olmaması haline askeri güç ile müdahale yapılması belirtilmiştir.

Soğuk savaşın bitimi ile 1990'lı yıllarda uluslararası toplumun soykırım, etnik temizlik, insanlığa yönelik işlenen ağır suçlar gibi büyük suçların yaşandığı bir dönem vuku bulmuştur. Hatta bu dönemde medeniyetler çatışması düşüncesinin bile ortaya çıktığı ve uzun bir dönem yoğun olarak tartışıldığı bir süreç olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitimi ile doğu bloğunun çözülmesinden sonra yeni devletlerin ortaya çıkmasının yanında bu devletlerin yeni dönemde insan hakları, kalkınma, sürdürülebilirlik ve demokratik yönetim gibi kavramlar yoğun olarak benimsenmiş ve dünyanın birçok bölgesinde etkisi artmıştır. Özellikle komünist devletler olarak bilinen SSCB ve Yugoslavya gibi çok uluslu devletlerin farklı devletler olarak ortaya çıkması bu düşüncelere olan eğilimleri artmıştır (Teson, 2005). Bunların yanında uluslararası toplumun özellikle BM, 1993 yılında Ruanda'da binlerce insanın katledilmesi ve soykırıma uğramaları karşısında etkisiz kalmaları ve 1992-1995 yılları arasında Bosna'da Avrupa'nın dibinde yaşanan katliamlara engel olunmaması ve 1991-1998 yılları arasında Kosova ve Sırp lar arasındaki sorununun gittikçe daha kötü bir durum haline gelmesi uluslararası toplumu insan hakları konusunda yeni açılımlara sürüklemiştir. 1999 yılında Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerini durdurmak için yapılan çabaların BMGK' da Rusya tarafından veto edilmesi BM'nin insan hakları ihlalleri karşısında yapacağı şeylerin kısıtlı olduğu görülmüştür.

BMGK'nın, Kosova'da yapılan birçok insan hakları ihlallerine yönelik herhangi bir girişimde bulunmaması üzerine ABD liderliğinde Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), Sırp'ların saldırılarını engellemek amacıyla Mart 1999 tarihinde BMGK'nın kararı olmadan NATO üyelerinin oybirliği ile Sırp'ların başkenti Belgrad'ı bombalayarak olaya müdahil olmuştur. NATO'nun Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerini engelleme adına BMGK'dan karar çıkmamasına rağmen hukuki açıdan BM anlaşmalarına aykırılık tevdi eden bir anlayışla hareket etmesine rağmen sorumluluk edasıyla bu ihlalleri durdurması önemli bir uluslararası hukuk tartışması yaratmıştır.

“İnsani müdahale” kavramı olayın yaşanması ya da yaşanmadan önce harekete geçilmesi gibi durumlarda gerçekleştiğinde tartışmalara sebep olacak bir hukuk çelişkisi olarak da gündeme oturmuştur. Afrika'da Ruanda olaylarının yaşanması ve Avrupa'nın dibinde Bosna'da da Kosova'ya benzer durumlar yaşandığı halde NATO'nun “insani müdahale” kavramını öne sürerek sadece Kosova'da müdahalede bulunması “insani müdahale” kavramındaki hukuki boyutları uluslararası toplum tarafından tartışmaya açılmıştır. Bu tartışmalardan birisi de Koruma Sorumluluğu Doktrininin aşamalarından olan, çatışmaya askeri müdahale yapılmadan önceki aşamalardan olan barışçıl ve diplomatik yolların tamamı gerçekleştirilmiş mi? Askeri müdahale için gerekli hukuki yetkisi var mıdır? BMGK'nın çatışmalara müdahale edebilecek tek yetkili kurum olmasına rağmen NATO'nun BMGK kararı olmadan askeri müdahalede bulunması “insani müdahale” kavramı öne sürülerek yapılabilir mi? gibi soruları beraberinde getirmiştir. Yapılan müdahalenin insan hakları ihlallerine yol açabilmiş olması durumu nasıl kanıtlanabilir ya da durumu daha da kötüleştirilmişse neler yapılabilir? gibi durumlar tartışılmıştır.

Soğuk savaşın bitimiyle beraber insan hakları ihlallerinin yoğun bir şekilde yaşanması üzerine “insani müdahale” kavramının sıkça sorgulanması ve her olayda uluslararası toplum tarafından ele alınması bu kavramın uluslararası kurumlar tarafından kurumsal ve hukuki bir noktaya taşınması sağlanmıştır. Dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın “insani müdahale” kavramına ithafen “Eğer insani müdahale devletin egemenliğine kabul edilemeyecek bir saldırıysa; Ruanda ve Srebrenitsa'da olduğu gibi ortak insanlık değerlerimize yöneltilen bu kapsamlı ve

sistematik insan hakları ihlallerine nasıl cevap vermeliyiz?” şeklindeki açıklaması insani müdahale kavramının geliştirilip ve Koruma Sorumluluğu Doktrini’ne giden yolu açmıştır.

Soğuk savaşın bitiminden sonra uluslararası toplumda ve kurumlarda idealist düşünceleri benimseyen, öne süren ve kitlesel olarak meydana gelen insan haklarına yönelik ihlalleri ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulan Koruma Sorumluluğu Doktrini, kendisini demokratik ve insan hakları değerlerinin savunucusu ve koruyucusu konumunda gören AB’de de önemli bir şekilde karşılık görmüştür. Avrupa Birliği üyelerinden olan devletlerin ortak güvenlik ve dış politika konusunda iş birliği ile hareket edebilmeyi benimseyen ve 2003 Aralık tarihinde Brüksel’de yapılan zirvede kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, Soğuk Savaş sonrası yaşanan yeni sorunları ve potansiyel tehditleri değerlendirme konusunda küresel bir güç olarak AB’nin sorumluluğu dahilinde yapabileceklerini kabul ettiğini göstermiştir. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesine göre birliğin karşı karşıya kaldığı temel sorunlar ve potansiyel tehditleri stratejik hedefler noktasında ele almış ve 2003’te yayımlanan “Daha İyi Bir Dünya’da Güvenli Avrupa” belgesinde çatışmalara daimî çözümler bulmak amacıyla hem bölgesel hem de küresel güçlerin barış konusunda ortak düzenlemeler ve paydalarda buluşma düşüncesini ortaya koymuştur. Bu belgeye göre egemen devletleri insan hakları ihlalleri, soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar konuları temelinde ortak bir sorumluluk üstlenme beyanatında bulunulmuş ve Koruma Sorumluluğu ilkelerini temel hedefler olarak belirlemiştir.

KSD oluşturulduktan sonra AB tarafınca benimsenmiş olsa da insan hakları güvenliği veya koruma sorumluluğu gibi ifadeler ise ancak 2005 Eylül ayında gerçekleştirilen Dünya Zirvesi kararlarının kabul edilmesinin ardından AB belgelerinde yerini almıştır.

Yoksulluk meselesi de insan hakları durumlarına yol açtığından mütevellit, yoksulluğun ortadan kaldırılması için Aralık 2005 tarihinde AB üyelerinin imzaladığı “Yoksulluk Anlaşması” ile AB üye devletleri, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Komisyonu Koruma Sorumluluğu’ na olan desteklerini yinelemiş ve AB Kalkınma Vizyonu belgesi kabul edilmiştir. 2005 Dünya Zirvesi kararlarının ardından AB Parlamentosu, KSD’ ye destek mahiyetinde birçok karar almış ve

KSD'nin uygulanabilmesi için AB, NATO ile NRF, IFOR ve SFOR, KFOR, ISAF, Operation Unified Protector bağlamında Balkanlarda Makedonya ve Bosna'da, Afrika'da Doğu Kongo'da, Asya'da Afganistan'da ve Orta Doğu'da Libya içerisinde ortak operasyonlar yürütmüştür (Chomsky, 2009).

AB'nin kurumsal açıdan KSD'yi kabul etmesine rağmen doğrudan tasarı olarak Koruma Sorumluluğu politikası oluşturulamamıştır. AB üye devletlerinin KSD'ye karşı farklı yorumlamalar geliştirmeleri AB'nin KSD politikasının resmi olarak oluşmasında engel olmuştur. BMGK daimî üyesi ve aynı zamanda AB'nin üyesi olan Fransa milli politikalarına daha uygun yollardan ulaşmak için askeri müdahalelere sıcak bakarken, AB'nin en büyük ve en güçlü ekonomisi Almanya ise sorunlara diplomasi kullanılarak çözüm bulunması taraftarı olmuştur. AB'nin güçlü iki ülkesi olan Fransa ve Almanya'nın ülke çıkarlarını gözeterek KSD'yi yorumlaması AB'nin KSD politikasının oluşmasındaki engellerden biridir. AB'nin proaktif önleme ve yeniden oluşturma sorumluluğunu belirten bir görüntü içerisinde olmasına rağmen KSD politikalarının üye devletlerin realist ve liberal gibi farklı açılardan bakması sonucu oluşturulamaması ile bu doktrin AB'nin hukuki olarak karşısına çıkacak sorunlardan birisi olacaktır.

5.2.2 Koruma Sorumluluğu Doktrininin Suriye İç Savaşı'na Yansıması

Arap Baharı ile Arap halklarının demokrasi, yönetime katılım, ekonomik paylaşımında adaletin sağlanması gibi hususlar çerçevesinde isteklerde bulunması sonucu Arap devletlerinde yönetimler devrilmiş ve bu hareketler Suriye yönetimini de tehdit hale gelmiştir (Kelleci & Bodur, 2017). Türkiye'nin de bir dönem halk ve yönetim arasında Suriye'ye reformlar yapması konusunda baskı yapması Suriye yönetiminin kabul edilemez tavırları ile karşılaşınca halk rejim değişikliğini savunacak protestolara başlamıştır. Halk tarafından rejim değişikliği talepleri bağlamında yapılan gösteriler ve protestolar Suriye yönetimi tarafından sert ve şiddet yönelimli askeri yöntemler kullanılarak bastırılmak istenmiş ve halkın da bu baskılara sert karşılık vermesi üzerine Suriye iç savaşa doğru sürüklenmiştir.

Protestoların ilk evrelerinde laik ve ılımlı grupların talepleriyle başlayan gösteriler zaman içerisinde yönetimin şiddet ve askeri araçları kullanması sonucu protestoculara ordu ve güvenlik bürokrasinin içerisindeki gruplar da dahil olmuşlardır

(Bozarslan, 2010). Halk hareketinin siyasi ve silahlı muhalefet oluşturmalarıyla rejime karşı silahlı evresi başlamıştır. Suriye iç savaşının böyle başlaması ile muhalefet durumu daha istikrarlı sürdürebilmek için askeri güçlerini “Özgür Suriye Ordusu” çatısı altında toplayarak ülkenin önemli bölümlerini ele geçirmiştir (Efegil, 2013).

Suriye yönetiminde çoğunlukla Sünni olmayan kesimin yer alması ve Suriye toplumunun çoğunlukla Sünni olması tüm bu gelişmelere ek olarak Suriye iç savaşını mezhepsel bir mücadele eksenine koymuştur (Ford R. , 2019). Ortaya çıkan mevcut iç savaş halinde ilk etapta ÖSO başarılı olmasına karşın sonraki etaplarda bu başarısını sürdürememiştir. Muhalif kesim, ABD ve Batılı ülkelerden ihtiyaç duyduğu silah yardımını sağlayamamıştır. Askeri olarak zayıf düşen muhalif güçlerin düzenli Suriye ordusu karşısında dirençli kalamamıştır. Muhalif güçlerin etkinliğinin kırılması hususunda İran, Esad rejimine destek olarak gönderdiği binlerce Şii kuvvetini buraya yönlendirmesi ve 2015’te Rus hava kuvvetlerinin Esad rejimini desteklemek amacıyla Suriye hava sahasına girmesinin etkili gelişmeler olduğu söylenebilir.

Rusya ve İran’ın Esad rejimine olan halihazırdaki bu desteğine yönelik ABD ve Batılı ülkeler ilk etapta Esad rejiminin karşısında olmalarına rağmen muhalif kesime yeterli desteği verememelerinin sonucunda Suriye’de meydana gelen durum Esad rejiminin aleyhinde bir değişim göstermeye başlamış, ABD’nin Suriye’de patlak veren sorunları, Şam üzerinden askeri kuvvet kullanmak yerine caydırıcı uygulamalar ve müzakere ile çözüme ulaşmaya yönelik duruşuna karşın Rusya ve İran tarafından desteklenen Esad rejimi muhalif grupları bertaraf ederek Batı Suriye’yi kademeli olarak geri almıştır. Akabinde, Suriye’deki iç isyanlar büyük devletlerin etkisiyle kısa zamanda uluslararası boyuta evrilmiştir. ABD, Esad yönetiminin muhalefet bloğuna düzenlediği askerî harekâtı öncelikli olarak görmemiştir. Bunun altında yatan temel sebep, ABD gündeminin 2014 yılından itibaren Irak’ı geride bırakıp Suriye’ye kayan IŞİD’e odaklanmış olmasıdır (Ford R. , 2019). Terörizm tehdidi öncelikli olduğundan ötürü IŞİD’in Suriye’de boy göstermesiyle Suriye iç savaşının dinamikleri önemli ölçüde değişmiş ve iç savaş eski önemini yitirmiştir (Çelikkol, 2015).

2011 yılında ortaya çıkan Suriye iç savaşı, Esad rejimi, El Nusra Cephesi, ÖSO, Suriye Kürtleri ve IŞİD’in zaman zaman hakimiyetlerini arttırdığı, güçlü

aktörlerin vekaleten savaştıkları bir alan olarak meydana gelmiştir. Günümüzde, Suriye iç savaşı hâlâ noktalanmamıştır. Ancak şiddetli çatışmaların da ilk zamanlardaki gibi üst düzeyde olduğu söylenemez. Bunların akabinde doğrudan bir çözüm ortamının oluşmadığı da söylenebilir. Bölgesel seviyede rejim değişikliği için mücadele eden muhalifler ile, bunlara karşı olan Esad rejimi arasında meydana gelen iç savaş durumu, makro seviyede ise güçler dengesindeki aktörler ve izleyecekleri politikalar belirsizliğini korumaktadır. Büyük devletler iç savaşı öne sürerek kendi etki alanını geliştirmek isterken, öte yandan bölgede yaşanan insan hakları ihlalleri içine henüz bir adım atılamamıştır (Eldem, 2015).

İç savaşta 500 bin civarında insan hayatını kaybederken, 6 milyon insan yer değiştirmek zorunda kaldı ve 5 milyon civarında insan farklı ülkelere göç etmek zorunda bırakıldı. Rejim güçlerinin halka kimyasal silahlarla beraber kullanımı yasak olan misket bombalarının kullanıldığına yönelik iddialar fotoğraf ve videolarla desteklendi. Meydana gelen sivil ölümleri, hapishanelerdeki insanlık dışı işkence görüntüleri, ülkede insan hakları ihlallerinin yapıldığının kanıtı neticesinde sosyal medya, büyük gazeteler ve ülkelerin haber bültenlerince gündeme taşınmıştır (BBC, 2017). ICISS tarafından ortaya atılan KSD, insan haklarının ihlaline yönelik soykırım, savaş suçları, etnik temizlik, insanlığa karşı işlenen suçların hepsi Suriye’de gerçekleşmiş; fakat daha önce olduğu gibi krizlere cevap verme noktasında gecikmiş ve işlevselliği tartışılmaya başlanmıştır.

5.2.3 Avrupa Birliği’nin Koruma Sorumluluğu Doktrini ile Suriye’deki Durumu

Suriye iç savaşı, Suriye’de meydana gelen olayların sebepleri, kapsamı ve çözüm üretme konusunda, başlıca Ortadoğu ülkeleri olmak üzere Katar, Suudi Arabistan, Irak ile birlikte bölgesel güçlerden sayılan Türkiye ile İran, küresel baskın güçler olarak nitelendirilen ABD, Rusya Federasyonu, Çin ve Avrupa ülkeleri ile İngiltere, Fransa ve Almanya’nın içinde yer aldığı, diğer taraftan BM, NATO ve AB gibi kurumların da devamlı olarak üzerine eğildiği mevcut bir kriz süreci olarak mevcudiyetini sürdürmektedir. Başka bir deyişle Suriye, birden fazla katmana sahip bir savaş alanında bulunan birbirinden farklı ideolojilere sahip çeşitli alt gruplarıyla bölgesel ve küresel bir savaş meydanı haline evrilmiştir (Fisk, 2015).

Bu doğrultuda Ortadoğu ülkeleri Suudi Arabistan gibi krizi bahane ederek İran ile vekaleten savaşa girmiştir. ABD ve AB kan dökmeyi esefle kınayan açıklamalarda bulunarak, Esad yönetimine karşı silah ambargosunun yanı sıra ekonomik yaptırımlar da uygulama mutabakatına vardılar. BMGK üyesi olan Rusya ve Çin, Suriye krizinin ilk zamanlarından beri Esad'ı desteklemiş ve bu hareket, BMGK'nın Suriye'deki iç savaşa vereceği tepki bakımından birlikte hareket etmenin önüne geçmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere KSD, eğer bir devlet kendi ülkesini savunamazsa, akabinde tüm diplomatik girişim çabaları tüketildikten sonra son çözüm yolu olarak askeri gücü kullanma hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Düzenli bir biçimde insan hakları ihlalleri yapmış olan Esad yönetimi, iç savaş sırasında yersiz infazlar ve sivil halkın katledilmesiyle birlikte, savaş suçu olarak kabul edilen sivillere ait mülklerin imha edilmesi ile yığınla gözaltı ve işkence yöntemi gerçekleştirmiştir (Norooz, 2015).

Rusya ve Çin'in alınan kararları veto etmesi BMGK'nın Suriye olayında ortak bir politika izleyememesine sebep olmuştur. BM'nin vetolar dolayısıyla sadece sözlü aşamada Suriye konusunu ele alması, sorunun uzun yıllar devam etmesine yol açtığı da söylenebilir. Diğer bir ulus üstü aktör olan AB ise kurumları aracılığıyla KSD'yi savunduğunu beyan etmiş ve savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçların karşısında olduğunu ifade etmiştir (European Union, 2016). Normatif ve etik güç olarak belirtilen AB, söylem olarak KSD'ye destek vermiş ancak fiiliyat açısından Suriye'de KSD'yi uygulamada yetersiz kalmıştır.

AB'nin Suriye iç savaşında etkin bir aktör olarak ortaya çıkamamasında ve KSD'yi sahada uygulayamamasında pek çok sebep etkili olmuştur. Bölgede AB üyesi ülkelerin birbirleriyle uzlaşmayan çıkarları ve her devletin farklı önceliklere sahip olması, KSD konusunda AB'nin eyleme geçmesine mâni olmuştur. Bu doğrultuda AB'nin üç önemli ülkesinden Almanya, İngiltere ve Fransa KSD'yi farklı açılardan ele almış, İngiltere ve Fransa KSD'yi askeri eylem planını öncelikli konuma koyarak yorumlarken Almanya diğerlerinden farklı bir KSD düşüncesini savunmuştur. Yine Suriye'de AB üyesi devletlerin kendi menfaat ve hedefleri noktasında davranmaları, AB'nin tek ve etkili bir sesten KSD'yi dile getirip uygulamasında sorun teşkil etmiştir.

AB'nin kendi içinde mevcut olan Brexit meselesi, sığınmacı politikasındaki tercihleri ve muhtelif tutumları, Avrupa'da artan milliyetçilik akımı ve korumacı düşünce AB'nin koruma sorumluluğu dahilinde Suriye'de uygulayacağı politikaya mâni olan iç meseleleridir. AB'nin kendi bünyesindeki meseleleri çözüme kavuşturmadan diğer bir bölgede etkili küresel güç olarak nüfus etmesi bu süreçte pek kolay görünmemektedir. İngiltere'nin birlikten ayrılma düşüncesi, birliğin yeni uygulamaları öncesinde üye devletleri yeniden her şeyi planlamaya ve düşünmeye zorlamıştır (Halatçı, 2013).

Genel olarak bir sonuca varılacak olursa, 2013 yılında kimyasal silahlar Suriye'de kullanılmış, AB, KSD dahilinde bu olaya zamanında müdahale edememiştir. Fransa, İngiltere ve Almanya, bu doktrini kendi menfaatleri doğrultusunda analiz etmişler ve AB bu bireysel tutumlardan dolayı Suriye'de etkin bir rol oynayamamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Birliği'nin Koruma Sorumluluğu Doktrini çerçevesinde Suriye İç Savaşı'na müdahil olması önemli zorluklar ve sınırlamalarla karşılaşmıştır. Bu doktrine ve doktrinin uygulanmasına bağlılığını ifade etmesine rağmen AB, sahada başarılı sonuçlar elde etmekte zorlanmıştır. Dezavantajların başında, farklı bakış açıları ve çıkarlara sahip üye devletlerden oluşan AB içinde güçlü bir bağlayıcı güç ve kapasitenin olmaması gelmektedir.

Son yıllarda, uluslararası rekabetin ve değişen güç dinamiklerinin ortaya çıkması, AB üye devletlerinin ortak bir dış politika yerine kendi ulusal çıkarlarına öncelik vermelerine yol açmıştır. Bu eğilim, AB'nin uyumlu bir şekilde hareket etmesini ve jeopolitik bir uluslarüstü aktör olarak etkisini ortaya koymasını zorlaştırmıştır. Üye devletler arasında güçlü bir uyum ve birlik olmaması, AB'nin Suriye gibi bölgelerdeki insan hakları ihlallerine etkili bir şekilde yanıt verme kabiliyetini engellemektedir.

AB, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesine odaklanan uluslarüstü bir aktör olmayı hedeflemiştir. İnsan haklarının tutarlı bir şekilde uygulanması için derinleşme aşamalarını sürekli olarak gözden geçirmiştir. AB, büyük ölçekli insan hakları ihlallerini önlemek için Koruma Sorumluluğu doktrinine sözlü desteğini sürekli olarak ifade etmiştir. Ancak Birlik içindeki güç odaklarının varlığı, AB'nin küresel bir aktör olma yolunda ilerlemesinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. AB'nin küresel bir aktör olarak KSD'yi etkin bir şekilde uygulayabilmesi için tüm üye devletlerin birlik içinde hareket etmesi ve kendi çıkarlarını ortak hedeflerin önüne koyan kapsamlı bir yaklaşıma öncelik vermesi gerekmektedir.

Birleşik Krallık'taki Brexit süreci, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin azalan prestiji, ABD'nin Avrupa'da nüfuz sahibi olmak için kurduğu NATO'nun etkinliğini sürdürmesi ve NATO'nun düşüncesiyle uyumlu AB üye ülkelerinin varlığı gibi örnekler, AB'nin kararları bağımsız bir şekilde uygulamada karşılaştığı zorlukları göstermektedir.

Bununla birlikte, AB içinde KSD'nin etkinliğini arttırmak için atılabilecek adımlar vardır. İlk olarak, kriz ve çatışmalar karşısında daha hızlı, tutarlı, zamanında

ve dengeli müdahale kabiliyetlerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Retorik ve eylem arasındaki boşluğu kapatmak çok önemlidir. AB sadece sözlü desteği vurgulamakla kalmamalı, gerektiğinde fiili müdahale kabiliyetlerine sahip olmayı veya bunları geliştirmeyi de hedeflemelidir. Kaynakların etkin kullanımında güvenilirlik önemli bir rol oynar ve karşılıklı rıza aranmalıdır. Ayrıca, eşitsizlik, yoksulluk ve adaletsizlik gibi çatışmalara katkıda bulunan konuları ele almak için krizler ortaya çıkmadan önce müdahale kabiliyetleri geliştirilmelidir.

Bu tavsiyeler, AB'nin KSD'yi daha etkin bir şekilde uygulama ve insan hakları ihlalleriyle mücadelede daha güçlü bir aktör olma yeteneğini geliştirme potansiyeline sahiptir. Ancak AB, farklı ulusal çıkarlar, karmaşık karar alma mekanizmaları, demografik değişiklikler, yükselen muhafazakâr ve faşist düşünceler, Türkiye ile iş birliğinde yaşanan zorluklar, Kıbrıs ve Yunanistan ile ilgili çıkar çatışmaları ve SDG güçlerini desteklemenin bir NATO müttefiki olan Türkiye ile ilişkileri üzerindeki olumsuz etkisinin yarattığı zorlukların üstesinden gelmelidir. AB bu zorlukları ele alarak Batı değerlerini, Avrupa çıkarlarını ve insan haklarını daha iyi koruyabilir ve nihayetinde Suriye'deki durumun iyileşmesine ve Avrupa'ya göçmen akınının azalmasına katkıda bulunabilir.

Yukarıda bahsedilen zorluklara ek olarak, AB'nin Suriye İç Savaşı'na müdahil olması, özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) daimî sandalyeleri bulunan üye devletlerin farklı yaklaşımları nedeniyle daha da karmaşık hale gelmiştir. Fransa ve Birleşik Krallık, BMGK üyeleri olarak askeri müdahaleyi savunurken, Almanya diplomatik barış çözümlerine öncelik vermektedir. AB içinde dış politika yaklaşımları konusunda fikir birliği olmaması, Birliğin tutarlı bir strateji oluşturma ve uygulama kabiliyetini engellemiştir.

Dahası, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması Birliğin dış politika dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. AB'nin dış politika yönelimi Almanya tarafına doğru kaymıştır, ancak bu yeniden hizalanma ortak bir yaklaşımla sonuçlanmamıştır. AB içindeki karar alma mekanizmalarının karmaşık olması ve genellikle oybirliği gerektirmesi, özellikle dış politika alanında ortak politikaların benimsenmesini zorlaştırmaktadır. Tek tek üye devletlerin çıkarları çoğu zaman kolektif ve birleşik bir yaklaşımın önüne geçmekte ve bu da etkili eylemi engellemektedir.

AB'nin Suriye İç Savaşı'nda KSD'yi uygulama kabiliyetini etkileyen bir diğer faktör de değişen demografik manzara ve Avrupa'da muhafazakâr ve faşist ideolojilerin yükselişidir. Yeni göç dalgalarına ilişkin kamuoyu görüşü giderek olumsuzlaşmakta, bu da insani müdahaleyi benimseme ve Batı değerlerini destekleme konusunda artan bir isteksizliğe yol açmaktadır. Kamuoyundaki bu değişim, AB'nin ilkelerini koruma ve proaktif müdahalede bulunma çabalarının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir.

AB'nin Suriye ihtilafında kilit bir oyuncu olan Türkiye ile iş birliği de yetersiz ve sınırlı ölçekte olmuştur. Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasındaki çatışan çıkarlar durumu daha da karmaşık hale getirmekte ve AB'nin tüm paydaşlarla etkin bir şekilde ilişki kurma ve ortak bir yaklaşım benimseme konusunda karşılaştığı zorlukları arttırmaktadır. Ayrıca, AB'nin Türkiye'nin terör örgütü ilan ettiği Suriye Demokratik Güçleri'ne (SDG) verdiği destek, AB ile Türkiye arasındaki ilişkileri germekte ve NATO içindeki ittifakın etkinliğini zayıflatmaktadır.

Ne yazık ki AB'nin Suriye İç Savaşı'na müdahil olması, özellikle de SDG'ye verdiği destek, istenmeyen sonuçlara yol açmıştır. Batı değerlerini ve Avrupa çıkarlarını etkin bir şekilde korumak yerine, insan hakları ihlalleri artmış, yaşam koşulları kötüleşmiş, Suriye'nin bütünlüğü daha da bozulmuş ve Avrupa'ya sığınan insanların sayısı artmıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin eyleme geçemediği durumlarda, kitlesel vahşet suçlarıyla karşı karşıya kalan bireylerin korunmasını sağlamak için koruma sorumluluğu kavramının mevcut durumu yetersiz olarak görülmektedir. Önceden belirtildiği gibi, karmaşık çatışmalarda, bir hükümetin vatandaşlarını koruyamadığı durumlarda, bölgesel kuruluşların yasal önlemleri uygulama yetkisine zorunlu olarak sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, kitlesel vahşetlerin yaşandığı bir çatışmada egemenlik meselesi ikinci planda tutulmalıdır. Bu koşullar göz önüne alındığında, ilgili bireylerin korunmasına öncelik vermek için egemenlik geçici olarak askıya alınmalıdır. Uygunluğun artırılması için, Güvenlik Konseyi, koruma sorumluluğu kavramının üçüncü sütununa uygun olarak fiiliyatta bulunmak için istekli ve tanınmış bir bölgesel kuruluşu yetkilendirme yetkisine sahip olmalıdır.

Şu anda, koruma sorumluluğu doktrini, tehlikeli ve soykırımla karşı karşıya olan bireyleri etkili bir şekilde korumak için yetersiz görünmektedir. Koruma Sorumluluğu'nun yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili zorluklar, gelecekteki ilerlemesinin önündeki başlıca engel olmaya devam etmektedir. Yabancı bir devletin egemen uluslarının müdahalesinin gerçek nedenleri belirsiz kalmaktadır, çünkü koruma sorumluluğu kavramının üçüncü bileşenine başvurmak, kendi çıkarlarını takip etme veya mevcut rejimde değişiklik yapma olasılığını engellemez. Koruma sorumluluğu kavramı, etkinliğini tam anlamıyla sağlaması ve sadece güçlü devletlerin kendi çıkarlarını korumak için kullanılan bir mekanizma olarak sınırlanmaması için daha da geliştirilmelidir.

Sonuç olarak, AB'nin Suriye İç Savaşı'nda Koruma Sorumluluğu doktrinini uygulaması çok sayıda zorluk ve kısıtlamayla karşılaşmıştır. Bu engellerin üstesinden gelmek için AB'nin müdahale kabiliyetlerini güçlendirmesi, söylem ve eylem arasındaki boşluğu doldurması, üye devletler arasında iş birliğini arttırması, çatışan çıkarları ele alması ve çatışmaların temel nedenleriyle mücadele etmek için proaktif stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Bu şekilde AB, Suriye'de insan haklarının korunması ve dış politika hedeflerinin ilerletilmesinde daha etkili bir aktör haline gelebilir.

KAYNAKÇA

- Abouzeid, R. (2013, Mart 26). *In Syria, the Rebels Have Begun to Fight Among Themselves*. [Time: <https://world.time.com/2013/03/26/in-syria-the-rebels-have-begun-to-fight-among-themselves/>] (Son Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2023)
- Arsava, F. (2011, Ocak 1). Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 105-107. 2023
- BBC. (2017, April 26). *Syria chemical 'attack': What we know*. BBC News: [<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39500947>] (Son Erişim Tarihi: Mayıs 22, 2023)
- Boz, B. (2020). Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü Ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu. *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 131-186.
- Bozarıslan, H. (2010). *Ortadoğu: bir şiddet tarihi : Osmanlı İmparatorluğu'nun sonundan El-Kaide'ye*. (A. Berktaş, Çev.) İletişim Yayınları.
- Burak Tangör, S. S. (2012, Mayıs 1). *Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı?* 11 (1), 85 - 118.
- Chomsky, N. (2009, July 29). *The Responsibility to Protect*. Chomsky: [<https://chomsky.info/20090723/>] (Son Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2023)
- Cunningham, K. G. (2011, Nisan 28). *Divide and Conquer or Divide and Concede: How Do States Respond to Internally Divided Separatists?* 105 (2), 275-299. <https://doi.org/10.1017/S0003055411000013>
- Çelikkol, O. (2015). *İçimizdeki Komşu Suriye*. Bilgesam Yayınları. Nisan 2023 tarihinde alındı
- Dumitriu, E. (2019). The E.U.'s Definition of Terrorism: The Council Framework. *German Law Journal*, 585-602. doi:10.1017/S2071832200012700
- Efegil, E. (2013, Şubat). *Suriye ve Lübnan'ın Dış Politikalarını Etkileyen Faktörler*. Orsam: [https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/9ertanefegil.pdf] (Son Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023)

- Eldem, T. (2015, Ocak). ‘Koruma Sorumluluğu’ Normunun Libya ve Suriye Krizleri Bağlamında İşlevselliği. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11(43), 1-38.
- Ercan, P. G. (2015, Aralık 1). İkinci On Yılına Girenken Koruma Sorumluluğunu Yeniden Düşünmek: Lex Ferenda Olarak R2P. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 165-182.
- EU. (2009). *European Security Strategy - A secure Europe in a better world*. May 2023 tarihinde Council of Europe: [https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/] (Son Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2023)
- European Union. (1977). *European Convention on the Suppression of Terrorism*. Strasbourg: Council of Europe. [https://rm.coe.int/16800771b2] (Son Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2023)
- European Union. (2016, December 18). *Recommendation of the European Parliament and of the Council*. EU Official Journal: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962] (Son Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2023)
- European Union. (2017, March 31). *Official Journal of the European Union*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0541&rid=6] (16 Nisan 2023)
- Evans, G. (2003, May 15). *Humanity Did Not Justify This War*. International Crisis Group: [https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/humanity-did-not-justify-war] (Son Erişim Tarihi: 18 Mart 2023)
- Firmian, F. M. (2020). The War in Syria: A Longue Durée Perspective. *Asian Affairs*, 42-70. doi:doi.org/10.1080/03068374.2019.1706340
- Fisk, R. (2015, March 12). *Syria revolution four years on: Don't bet against President Assad – a ruler willing to see his country destroyed so long as he can cling to power*. Independent: [https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-revolution-four-years-on-don-t-bet-against-president-assad-a-ruler-willing-to-see-his-country-destroyed-so-long-as-he-can-cling-to-power-10104945.html] (Son Erişim Tarihi: 25 Mart 2023)
- Ford, R. S. (2019, April). The Syrian Civil War: A New Stage, but Is It the Final One? *The Middle East Institute*, s. 1-19.

Halatçı, Ü. U. (2013). Uluslararası hukuk açısından Libya ve Suriye örneğinde koruma sorumluluğu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 0(14), 269-297.

Hanne Fjelde, D. N. (2012, Ağustos 24). *Rebels against Rebels: Explaining Violence between Rebel Groups*. 56(4): 604-628
<https://doi.org/10.1177/0022002712439496>

Heller, S. (2017, July 21). *America Had Already Lost Its Covert War in Syria- Now It's Official*. The Century Foundation: [https://tcf.org/content/commentary/america-already-lost-covert-war-syria-now-official/] (Son Erişim Tarihi: 09 Nisan 2023)

Hoeling, S. (2015). Can R2P practice what it promises ? A Case Study on the Syrian Civil War. Anchor Academic Publishing.

Kamrava, M. (2014). *Beyond the Arab Spring The Evolving Ruling Bargain in the Middle East*. (M. Kamrava, Dü.) India: Oxford University Press.

Kelleci, T., & Bodur, M. (2017). TWAİL ve Yeni Bir Hâkimiyet Aracı Olarak Koruma Sorumluluğu (R2P): Libya Örneği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(56), 89-104.

Kışla, S. N. (2022). Terörizmin Tanımlanması Sorunu Bağlamında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Uluslararası Terörizme Karşı Mücadeledeki Rolü. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 581-634. doi:10.47136/asbuhfd.1172588

Lund, A. (2017, October 17). *How Assad's Enemies Gave Up on the Syrian Opposition*. The Century Foundation: [https://tcf.org/content/report/assads-enemies-gave-syrian-opposition/] (Son Erişim Tarihi: 25 Nisan 2023)

Lund, A. (2019, March 5). *The blame game over Syria's winter fuel crisis*. The New Humanitarian: [https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2019/03/05/blame-game-over-syria-s-winter-fuel-crisis] (Son Erişim Tarihi: 14 Mart 2023)

Marcovitz, H. (2013). *The Arab Spring Uprisings*. United States: ReferencePoint Press.

Moises, N. (2011, May 18). *Why Libya, But Not Syria?* 2023 tarihinde Carnegie Endowment for International Peace: [https://carnegieendowment.org/2011/05/18/why-libya-but-not-syria-pub-44067] (Son Erişim Tarihi: 21 Mart 2023)

- Norooz, E. (2015). *Responsibility to Protect and its applicability in Libya and Syria*. 2023 ICL Journal: [https://www.icl-journal.com/media/ICL_Thesis_Vol_9_3_15.pdf] (Son Erişim Tarihi: 24 Mart 2023)
- Panayiotides, N. (2020, January 4). The Great Syrian Civil War: A Realist Approach to the Syrian Conflict. *The IUP Journal of International Relations*, 14(1), 59-70.
- Rabinovich, C. V. (2021). *Syrian Requiem The Civil War and Its Aftermath*. (F. A. Tan, Dü.) New Jersey: Princeton University Press.
- Rubin, B. (2014). *The Truth About Syria*. New York: St. Martin's Press.
- Rudloff, P., & Findley, M. (2012, April 24). Combatant Fragmentation and the Dynamics of Civil War. *British Journal of Political Science*, 879-901. doi:10.1017/S0007123412000099
- Rupert, S. (2008). *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. ABD: Vintage Books.
- Saraçlı, M. (2007, Haziran 1). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1049-1078.
- Schanzer, J., & Tahiroğlu, M. (2014, November). Bordering on Terrorism: Turkey's Syria Policy and the Rise of the Islamic State. *Foundation for Defense of Democracies*, FDT Press. 3-23.
- Schneider, T. (2018, October 15). *The Fatemiyoun Division: Afghan fighters in the Syrian civil war*. Middle East Institute: [https://www.mei.edu/publications/fatemiyoun-division-afghan-fighters-syrian-civil-war] (Son Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2023)
- Shaw, M. (2013, August 30). *Syria and Egypt: Genocidal violence, western response*. Open Democracy: [https://www.opendemocracy.net/en/syria-and-egypt-genocidal-violence-western-response/] (Son Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2023)
- Spencer, R. (2018, May 5). *Iran's 80,000 militia men in Syria prime powder keg*. 2023 tarihinde The Times [https://www.thetimes.co.uk/article/iran-s-80-000-militia-men-in-syria-prime-powder-keg-86sgbpxzw] (Son Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023)

Şen, Y. (2013, Ocak 1). Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*(23), 54-79. 2023

TBMM. (1991, Nisan 12). *Terörle Mücadele Kanunu*. Resmi Gazete: [https://www.resmigazete.gov.tr/] (Son Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2023)

Teson, F. (2005). Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality. F. Teson içinde, *Humanitarian Intervention*. Transnational Publishers.

Thakur, R. (2013, April). R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers.

Thakur, R., Aaronson, M., Carment, D., Cunliffe, P., Evans, G., Glanville, L., . . . Weiss, T. (2014). Syria and Responsibility to Protect. *Into the Eleventh Hour: R2P, Syria and Humanitarianism in Crisis* (s. 38). içinde Bristol, UK: E-International Relations.

Türkiye Barolar Birliği. (2006). *Türkiye ve Terörizm*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları. Mayıs 17, 2023 tarihinde alındı

World Bank. (2017, July 10). *The Toll of War: The Economic and Social Consequences of the Conflict in Syria*. May 13, 2023 tarihinde World bank: [https://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/the-toll-of-war-the-economic-and-social-consequences-of-the-conflict-in-syria] (Son Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2023)

Zhao Chen, Z. J. (2020). Syrian Civil War and Europe. (Z. Chao, Derleyici) London, UK: Routledge. doi:10.4324/9781003126843